Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIошагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера деш ● ШИНАРА, 18 МАРТ, 1980 ШУ. ● № 34 (6164). ● Мах 2 кепик.

22 АПРЕЛЕ — Ерригсоюзни коммунистически СУББОТНИК

Владимир Ильич Ленина сийна Ерригсоюзни коммунистически субботник долча дийнахьа «Назрановский» совхоза механизатораш хургба хьанийIаш дIакхоарш, махкаш доахаш, культиваци еш, кхыдола кхашкара балхаш деш. Кхоадьча доагорца боих беш хургья цар техника.

Кхашкара станаш цIеньеш. цига гаьнаш боргIаш хургба гIулакхерча наьах цхьабараш. ШоллагIбараш совхоза массайолча отделенешка, мастерске, бригадашка металлолом гулдеш хургба.

Берригаш а пхе бIаь соагIа саг хургва совхозе субботнике дакъа лоацаш. Цар дакъанга 1200 сом алапи пятилетка фонде дIачудала лаьрхIад.

А. СУЛТАНОВ.

* * *

«Малгобекнефть» НГДУ кхоалагIча промысла болхлошеи гIулакхерча накен коммунистически субботник долча дийнахьа цаIи алп нормаш кхоачашъеш къахьега лаьрхIад.

ХIанззехьа белгалдаьхад кхоачашдергдола балхаш. Кхаъ скважинера 150 метр мехкдаьтта проводаш тоаш, шин скважинерча тохкамий майдай уйнаш тоаде, иштта кхыдола — дерригаш а 543 сома маьха балхаш кхоачашде лаьрхIад цар Ерригсоюзни субботник долча дийнахьа.

А. БАСИЕВ.

ВорхIазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета хьалхара сесси

СОВЕТСКИ ДЕМОКРАТЕИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ЗАКОННОСТЕИ ПРИНЦИПЕГIА

Нохч-ГIалгIай АССР прокурора депутата А. И. РОСТОВА доклад

Хьалхарiа хоам бах ма хиллара, Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета хьалхарча сессе дийцар «Правопорядок лорапрах дола законодательство республике кхоачашдарен бокъонаш телхаярца лоаттабу къовсам чIоагIбарах долча декхарийн хьакъехьа» дола дош. Доклад йир НГIАССР прокурора **А. И. Ростова.**

КПСС XXV съезда СССР Конституце положенеш дегIайоалларах яь решенеш чакхйоахаш, — аьлар докладчика, — КПСС ЦК, СССР Лаккхехьарча Совето, Советски правительства хадданза уйла тIаухийт законность дIахо чIоагIдара, гражданий бокъонаш лоралра.

Республика къахьегамхошта, берригача советски наха а санна чIоагIа хьаллоац партеи правительстваи цу хьакъехьа дaь сопамаш.

Тахан вай белгалде йиш я республике правопорядоки законности чIоагIлуш да, цу гIулакха юкъера къахьегамхой лоархIам, хьинар айлуш да, бокъонаш лорача органий болх оргабоккаш тоабеш ба аьна.

Бокъонаш телхаярца чIоагIагIа къовсам лоаттабе аьна партеи правительствеи сихи указанеш кхоачашъеш халкъа депутатий Советаша, партийни организацеша кулгал а деш дикка болх бу социалистически законности общественни правопорядоки чIоагIъяра. Алхха дIадахача цхьан шера халкъа депутатий моттигерча Советий сессешка дийцар бокъонаш телхаярца лоаттабу къовсам чIоагIбарах, правопорядок лорарах законность чIоагIдарахи дола 216 дош.

Ерригача городашкеи районашкеи, дукхача предприятешка, колхозашка, совхозашка отта я аь чакхйоахаш я зуламаш ца дайтара, профилактически балха комплексни мероприятеш.

Айлуш доагIа шоай лоIамагIа йолча халкъа дружиний, правопорядок лорапа общественни пунктий хьинар. 1979 шера ерригача къахьегача коллективех 50 процент я цхьанкха а зулам ца хулийташ хьена. Зуламаш кIезигдуларга белгалдоалаш да Ачхой-Мартановски, Веденски, Шелковской районашка.

Прокуратура, чурча гIулакхий, финансий министерствай халкъа тIакъожама органаша чакхдаьхад социалистически доалахье лоранро гIулакхаш, цо гIо дир бIарчча хьанийцача республике хIамаш лечкъоярах, товаро-материальни рузкъаш ца товаш талхийташ хиларах хула зенаш кIезигде.

Даьр кIезига дац. Бакъда, бIарчча хьанийцача халкъа депутатий моттигерча Советаша, ведомстваша, боахамеи общественни организацеша, бокъонаш лорача органаша законность леладара, правопорядок лораяра, бокъонаш телхаярца къовсам лоаттабара тIехьа беш бола болх хIанз а бац СССР, РСФСР, Нохч-ГIалгIай АССР Конституцей положенеша ма яххара. Город Грозне, дукхача юртий районашка кIезиглуш дац наха а цар могашала а духьала деш дола зуламаш, халкъа рузкъа лечкъадар, спекуляци.

Кхийне баланза бараша деш дола зуламаш алсамдаьннад Гудермесски, Старопромысловски, Ленински, Октябрьски районашка.

Дукхача халкъа депутатий Советий исполкомаша бIаза мах бац зуламашца лоаттабеча къовсама лоархIама. Моттигаш а къахьегама коллективашка а общественни организацешка а зулам ца хилийтара бу болх всала лелабар лоаш. Чурча гIулакхий органашта хIара дениа кулгалдела-Iалашдеи, царна хIаьта ниттта предприятей, учрежденей, колхозий, совхозий, халкъа депутатий Советий юртийи поселковии исполкомий кулгалхошкара хьехаи правопорядок лоаттамах хьадеха дезар. Эттача хьалх бола къаьстта бехктокхам тIабуж законности правопорядоки лораре оача чурча гIулакхий, прокуратура, юстице органашта, судашта. КIезига моттигаш яц зуламаш ца хилийтара, гучекъара цар мело еш, хулиганства, антиобщественни хьаьчна кхерамеча гIулакхашца къовсам мелш лоаттабеш.

Массазо а Iалашдиц бокъонаш лорача органий балха координаци елга, кхача пачхьалкхени, общественни организацешна, къахьегача коллективашца цхьана гIулакхаш чакхдахар.

Докладчика лаьрхIа дуиц социалистически доалахье лораяра дешаш. ГIулакхашка хьажаро хьахьокх халкъа боахама дукхача доакъошка партеи правительстваи цу хьакъехьа дIадехарех йоагIаш йола выводаш ца еза. Алхха дIадахача шера следственни органаша хIамаш лечкъаярах, къоалаш ларах, гIулакхаш тIарчар ца доагIар леладарах уголовни бехктокхаме эзаб дукха вах. Цар пачхьалкхена 600 эзар сомал дукхагIа зе даьд.

Республика халкъа боахама дожхха ве ду техникаx, минеральни удобренеш пайда во эцаро, уж доал во деш леладаро, доакъар лораделга, дIаухийтача, юртбоахама продукци лелаелга лертIа ца хиларо, хьайбаш во леладаро, дика йоаце продукци арахецаро, приписаш яро, кхыча тайпара пачхьалкхен дисциплина телхаяро. Уж кхачамбоацараш дукхагIча даькъе долии да юрта боахама, моттигерча промышленноста министерствашка. «Чеченингушвино» объединене, «Скотопром» тресте, торговле предприятешка, гIишлоний организацешка.

Доал деча органаша, гIулакхаш тIарча наха министерствий ведомствий кулгалхоша бе боагIа мах бац хIамаш лечкъар общественни кхераме хилара, де доагIар диц тайп-тайпара зуламаш ца хилийтара. ДIаялийза я хIамаш лечкъаераш къайлакхуха моттигаш, хIаьта цхьайолча хана халкъа рузкъа лечкъадеча цар йоаш дакъа лувцар а.

Моттигаш нийслу материальни бехктокхамерча балхаш тIа нах дIанийбеш кадраш лахара принципаш телхаеш. Рузкъан долча цкъаза ухийт хьалха хинача балхаш тIа кулга цIена ца хиниараш, хIамеш лечкъаярах кхаъаш нийдарах судаш яьраш, уж санна кхьабараш.

ЦIенхаштта проблема я йолаш юсаш я учет леладарии ревизионни службаш. Мелача тIакъожамо лохбу кхчен материальни рузкъаш лорадарах бола юкъара бехктокхам, хIаьта пачхьалкхен кисеи шии кисец тувладерий шоашта таIезар дергдац яхь уьйла чIоагIьe. Цудухха учет бокъонца леладарах бола предприятей кулгалхойи бухгалтерски болхлойи, хIаьта ревизионни аппарата еш болча ревизех бола бехктокхам айбар хIамаш лечкъаелга сацадара керттердар.

Къахьегача коллективашка хIанз а хьанхелладац алама оалаш доал къоалаш дара бола оьттув ца хилийтара хьалаш. Лочкъаль «хIамаш» хьаяхь дукхабараш таIазар ца деш бус.

Социалистически доалахье лечкъаярна лоттабеча къовсаме халкъа депутатий цхьайолча Советаша, цар исполкомашна кхоачашдеш шоай декхареш зулам ца хилийтара законо дIадехараш. ЦIенхаштта кхоачамбоацараш хулийт новкъостий сулаша а.

Правопорядок телхаелга, зуламаш делга, уж хьахутийта бахьанаш дIадехара декхар хьалхашка оттаду вайна Коммунистически парте Программо.

Из толаме леладе йиш хургья, нагахьа санна моллагIча тайпара телхаль а правопорядок телхаяр мессане а лоергдоаца хьал хьакхолле.

Из болх беча хана лоар хIаме дакъа кхоеч законаш нийса леладелга, пачхьалкхени общественни порядок лораелга хьалхарча аргIана Iалашде дезача халкъа депутатий Советашка.

Халахете а, Советий исполкомаша шоай заседанешка каг-нагахьа мара дувцац карайолча предприятеи организацей кулгалхоша шоаш керте латтача коллективашка беча балха хьал, районашкеи юрташкеи правонарушенеш яра анализаш эсала ю.

Республике дикка даьржад гражданий доалахьенпа духьала зуламаш делга. Уж зуламаш хилара бахьанех цаI да зуламаш ца хилийтарен уж даьраш хьагучадахарех даькъе милицей прокуратурай органий балха юкъе цIенхаштта кхоачамбоацараш хилар.

Республике хIанз а долаш да цхьа лехар, зуламхой къайлакххахьар, урдув телар, мехкарий удабар санна доли гIехьадиса а яйрча а гIулакхаш. Культах дола даьоф телха а деш болх беш я бусалба, нераста дина, кхыча динии группаш. Дина догматинах ког гIортолга а еш цу группай кулгалхой родовой быта реакционни Iадaдалаш дIа ца далийта гIерт. Кагирхошта дина уйланца кхетам тел, тайп-тайпара бахьанаш а лехаш кагий нах Советски Эскаре ца ахийта гIерт, следстве е суде тешаш болаш баьъдар дIа ца алийтара духьала бувл. Законо регламент оттаяьча правовой дешашта юкъе а лелхаш цар къайлакхуха кхераме уголовни зуламаш уж даьраш, националистически тенденцеш хьалхьею. Ховш да, Назрановски, Шалински, Урус-Мартановски районашка юрсий хьехархошта духьала хулигански гIулакхаш леладелга. ХIанз а дукха уголовни дешаш гIеттаду мехкарий удабарца, урдув теларца, шоллагIа саг чоалларца духадения.

Советски органий, общественноста оагIорахьара еш йоагIаш йола духьале йоацача дина «авторитеташа» гIожагIча тайпара законаш телхаду, тайп-тайпарча къамех болIа наха юкъе цIур бехк, уж шоайла вIашин духьала боах.

Цхьаболча наха законагIа доацаш гера леладу. Цхьайолча районашка кхоачашдац 1976 шера 28 июнера «Гера эцареи леладареи правилаш телхаярах болча бехктокхама хьакъехьарча» РСФСР Лаккхехьарча Совета Президиума Указо дIадехараш.

Зуламаш дара йоча оагIорахьара IатIкъ болх ца беш лела нах. Республика бIаргга хьанийцача хIара кхоалагIа дола зулам ду цхьаннахьа балха боацача е дешаш боацача наха, хIаьта Малгобекски, Шалински, Урус-Мартановски, Ачхой-Мартановски, Советски районашка из хьакхам 50—60 процентага а дIакхоач. Чурча гIулакхий районни отделаша, юртийи поселковии Советий исполкомаша шоай хашнахьа хьагучабахац деш хIама доацаш лела нах. Из бахьан долаш дер даннарий 30 процентал дукхатIбарашта мара IIаьххача хана дехз административни бехк баьбац.

Халкъа депутатий Советий а царна отчет телача органий а лоархIаме декхар малагIа де аьлча, из да общественни пайдане къахьега безам боацарашца лоаттабу къовсам чIоагIбар. Укхаза керттера дар фуд аьлча, из да IIаьххача хана антиобщественни вахара хьисап леладе йиш хулийта бахьанаш дIадохилга. Дикка тоаде делаш ба цу тайпара нах хьагучабоахилга. Уж балха уйттабара а производстве дIачIоагIбалийтара а ма моста гIо де доагIа.

Новкъа дале а, моттигашкарча Советий цхьаболча болхлоша, гIулакхаш тIарча кхыча наха дер дайнарашта гIо-новкъостал деш, царна фиктивни справкаш телаш моттигаш нийслу. Шоай юртахошцара гIулакхаш доккаде безам боацача цхьаболча милице, торговле болхлоша, депутаташа наха чIоагIа хеттача товаращна базар ента лоацта ца гуш санна дут. Цхьаболча наха торговле болхлошцеи гIулакхаш тIарча кхыча нахацеи вовзара-везара тIагIолла лелабеча гIулакхаша а зе ду.

ДIахо докладчика дийцар ерригача предприятешка, учрежденешка, организацешка къахьегама ресурсех пайда эцара, къахьегамах дола законодательство нийса леладара, пачхьалкхени къахьегамеи дисциплина телхаярца къовсам лоаттабара тIехьара тIакъожам чIоагIбе Советаш декхарийла хиларах. Уж декхараш къаьстта ира латт хIанз, «Къахьегама дисциплина дIахо чIоагIъяран халкъа боахаме кадраш туйпалуллта кIезигдаран хьакъехьа» КПСС Центральни Комитето сецам тIаийнача хана.

Производстве дисциплина лоха хиларах, къахьегам леларе вIаштIехьабаккхарах Iалаьмате доккхий зенаш хул. Нах балха хьа ца уьхаш, тIехьабусаш, хавал хьалха балхара дIауташ дукха ха йоь. Саггота ца эшнаш алапи а доацаш отпускаш телилга шерра даьржад. Болхлошеи гIулакхерча нахеи ю прогулаш цхьанолча хана цу тайпарча отпускашца къайлахкухь.

Условно суд аьрашцеи болх бана а баргбоашаш условно къахнийцарашцеи профилактически болх беча хана цIенхаштта гIалатиш дулийт. Вайга массанега бола кхоачийташ хIама да кхуйш боагIараши ду зуламаш дукхагIа хилар. Из хиннад школашка санна, нах балхата моттигашка а, кхетама болх во классали школали араьба бебар бахьан долаш. Халкъа образоване органаша, педагогически коллективаша Iалашдац массанега дешийтара закон, комсомольски пионерски организацей влиянеех боагIIача тайпара пайда эцац, ца балха тIа формализм лелаю, къаьстта нах бахача моттигашка беча балха юкъе а лелаеш.

Кхуш боагIIарашта кхетам балара доккха зе ду хIара шера дешархой а кхуваш республика доалол араяьа дукха нах балха ахаро. Из цIенхаштта проблема я, хIаьта эттара хьалха из къоастаc хьежа еза школаш, халкъа депутатий юртийи поселковии Советаш, общественность. Вераша дешийтара ноаннъарле еш бола дай-ноаной, халкъа образоване законага хьежна, цIенхаштта бехктокхаме оза беза.

Ледара болх бу халкъа депутатий Назрановски, Малгобекски, Шалински, Веденски, Гудермесски Советий исполкомашкарча комиссеша.

Массанега дешийтарах дола закон кхоачашдара дукхагIа йоакхо е йоагIа просвещене министерстве, профтехобразоване управлене, халкъа депутатий районнии городскойи Советий исполко[illegible].

Докладчико белгалдаьккхар, дукхача антиобщественни гIулакхий керттера бахьан корта бохабу малар тIехдахар долга. Из бахьанце хул дерригача зуламех, хулигански гIулакхех аханел гаргга дараш. «Правопорядок лораяра болх тоабарен правонарушенешца лоаттабу къовсам чIоагIбарен хьакъехьарча» КПСС ЦК сецам тIа керттерча декхарех лаьрхIа да корта бохабу малар тIехдахара профилактика елга, малара тIехьабаьнарашта ю общественни правовой воздействе чIоагIъелга, корта бохабу малараш дохкара оттаьь правилаш торговле нийса леладелга, наркологически учрежденеш дукхагIа хьаеллилга, цу даькъе предприятешка а еллаш. Цхьабакъда, торговле дукхача болхлоша массаза яхар санна корта бохабу малараш дохкара оттаьь правилаш телхаю.

ТIехдаьккха корта бохабу малараш меларца лоаттабеча къовсаме пайда эцац къахьегама коллективаи, общественни организацей торокех. Предприятейи организацейи кулгалхой антиобщественни гIулакхашта духьала ца бувлаш моттигаш кIезига нийслац, цул соагIа, цкъаза цу тайпарча гIулакхашта бехке барий дукххьалта доахаш моттигаш а хул.

Нах бахача моттигашка цига хила езаш йола порядок лоаттаяра бокхха лоархIам болаш я шоай мукъагIа йа гIулакх тIалаьча халкъа дружинаш. Дукха дружинаш болх хьинарегIа бе яьннай. Цхьабакъда, ерригача дружиний балхах дийцача, из хIанз а царгара дIадехараша хьежжа бац. Дукхача районашка телхаю дружинникаш патрулировани е арабувлара графикаш. МагIалбика районе дийнахьен бусе дежурстве 36 саг аракала веза мегча метта арабувлараш кхоккха саг мара хилац. Наьсарен районе 58 сагах патрулировани е аравовлаш 2—3 дружинник мара хилац.

Вай общество дегIаьхара хIалаьрча ханарча этапе тIатIа лаккхлуш боагIа Советий лоархIам, дикагIа гу цар йолаш йола Iалаьмате йоккхий торонаш. Iаьдале моттигашкара органаш хьинарегIа бе безаш я хIаманна тIакхувдар, доал ца хилар, ваххалца малараш мелар, хулиганство санна долча вайна хийрача гIулакхашта духьала къовсам лоаттабара болх. Шерра пайда эца беза общественни воздействе боккхача низах, Iалашде деза цу тайпара дола гIулакхаш хила йиш йоацаш йола климат оттаелга.

Халкъа депутатий Советаша хан-ханнахьа анализ е еза зуламашца лоаттабеча къовсама, юкъ-юкъе уж дешаш дувца деза Советий сессешкеи исполкомий заседанешкеи, шоашта чуйоагIача чурча гIулакхий органашта кулгалдара боарам лакхбе беза, тоабе беза социалистически законноста, кхенлабарий гIулакхашта, ваххалца малараш меларцеи алкоголизмацеи лоаттабеча къовсама йолча комиссей, зувча комиссей болх, юкъ-юкъе цар отчеташка исполкома заседанешка о сессешка ла а дуйгIаш.

Чурча гIулакхий органаш декхарийла я бокъонаш телхаярах йолча заявленеши хоамаши ханнахьа теркалдела Iалашде, даь зуламаш дерригаш а гучадаха, патрульно-постовой гIулакх, участкови инспекторийи БХСС службайи болх, шоай лоIамеча халкъа дружинашцеи правопорядок лораяра пунктащцарей бувзамаш эргадаьха тоаде.

Юстицех судийи органаша де дезар да шоашка дIачуух дешаш ханнахьа дувцар, выездной сессешка дешаш къестадара болх хьинарегIа бар, правовни знанешта пропаганда яра гIулакх тоадар.

Прокуратура балхахой доккхарийла ба ерригача министерстваша, ведомстваша, предприятеша, организацеша, берригача гражданаша законаш нийса кхоачашдой хьожаш лоаттабу тIакъожам чIоагIбара кхы а гIулакхаш де. Кхы а принципиальнегIа къестаде деза зуламаштех общественни порядок телхаяран, антиобщественни гIулакхаш совдуьлара гIо ду хьалаш бахьанаши гучадахара а дIадахара а лоаттабеча къовсама даькъера законаш телхадеча гIулакхаш тIарча наьха бехктокхамах дола дешаш. ЦIенхаштта хила деза во гIулакх тессен бехктокхаме ца хеташ леладерашкара хьадехараш.

Шеко яц, аьлар докладчика ше къамаьл даь воалаш, халкъа депутатий Советаша, пачхьалкхени общественни органаша, Нохч-ГIалгIайчен берригача къахьегамхоша партийни организацеша кулгал а деш шоай берриг низ «Правопорядок лораяра болх тоабарехи бокъонаш телхаярца лоаттабу къовсам чIоагIбарахи» бола КПСС ЦК сецам кхоачашбара, республика городашкеи юрташкеи образцови общественни порядок оттаяра тIабохийтаргхиларах.

Докладах йола пренеш

Докладах йолча пренешка эттара хьалха къамаьл дир Нохч-ГIалгIай АССР юстице министра депутата **И. А. Албастова.** Цо уйла тIаяхийтар кхуьш боагIарашца беш бола болх чIоагIбайзе, царна кхетам балара даькъера дезала дай-ноаной лоархIам лаккхбанза барг ца хилара.

Судебни статистика даннеша хьахьокх, аьлар депутата, кхенза барех хIара кхоалагIа вола уголовни бехктокхаме эзар бизза боацача е бехача дезалий хьалашка кхуьш хинна хилар. Даьхи паьнахй цаI дезала тIера дIавахар чIоагIа IатIкъ бераш хьалкхедара. Из иштта доллашехьа а, дезал хьахиларен вIашагIа ца къастийтарен дешай бала боацаш цхьацдабола гражданаш хилар хIанз а къахьегамхой коллективаша, советски общественни организацеша морально бехке деш дола гIулакх а хинна дIаэттадац.

Оратора дийцар материальни рузкъаш шоай метта лоаттадарца, производственни доацача гIулакхашка дIаухийташ массе тайпара йовш йола хIамаш соцаярца дувзадена дешаш. Общественни рузкъа лорадеш, хьурмат деш леладелга белгалдаьккхар цо, вахара боарам а хинна дIаэттадац цхьаболча болхлошта, хIаьта из бахьан долаш республика халкъа боахама кIезиги зенаш хилац.

Доал доацаш йолча къаьсттъкъаьстача фанташа тешал ду халкъа рузкъа ший метта лоаттадарца санхетаме гIулакх леладе Iомабара тIабергзебаь лерттIа болх коллективашна беш ца хилара. Министерствай ведомствай кулгалхоша, юридически службаша, халкъа рузкъа ший метта лоаттаделга Iалашдара беш бола болх, даь зенаш массаза а бехке барий чотах юхаметтъоттадергдолаш, вIаштIехьбаха беза.

Республике правопорядок чIоагIъяра уйла дукхагIа тIаяхийтаро дIадех де дезарашна хьежжа хIанз а шоай гIулакхаш леладеш йоацача бокъонеш лорача органий а балха боарам лаккхбелга. Цудухьа юстице министерства шии низаш тIадерзадеш хиннад эттара хьалха районнии городскойи халкъа судий болх тоабара.

— Боахамеи культурани строительстваи доккхийчеи чоалханечен декхарашца цхьана, — аьлар ше къамаьл деш КПСС Назрановски райкома хьалхарча секретара депутата **А. А. Мякиева** — халкъа депутатий Советий балха юкъе лоархIаме моттиг дIалоац законности правопорядоки дIахо чIоагIъяра дешаша.

Парте районни комитето, райисполкомо, КПСС XXV съезда решенешца, «Правопорядок лораяра болх тоабареи бокъонаш телхаярца лоаттабу къовсам чIоагIбареи хьакъехьарча» КПСС ЦК сецамца, КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председателa новкъо-

(Йистедоалар 2-ча оагIо тIа).

ХЬУВКЪАМ ДИКА ХУРГБОЛАШ

Сихбенна кхашкара бIаьстан хьалхара балхаш деш боахк Грозненски района «Советская Россия» яхача колхоза механизатораш. Цар хIанале 650 гектара тIа боал ца тоссаш доле оахам даьд. 750 гектара тIарча зиба махка баьккхаб. Лаьтта оахача хьинаре къахьийгад Исмаилов Гилане, Даудов Шаране, Абдулазимов Мовлде. Хьалхарча механизатора Т-150 марках йолча тракторашца юкъера лаьрхIача хIара дийнахьа 12 гектара тIара оахам даьд нормагIа 7 гектар йолаш, хIаьта Шаранеи Мовлдеи ДТ-75 марках йолча тракторашца 10 гектар аьхай нормагIа 5 гектар йолаш.

Махкаш доахача хьинар ца кхоаш къахьегаш хиларах белгалбаьннаб Исмаилов Зулкорнии Закаев Сайпудии. Зулкорне Т-150 марках йолче тракторашца хIара дийнахьа 100 гектара тIа махка баьккхаб нормагIа 70 гектара тIа баккха безача, хIаьта Сайпуде ДТ-75 марках йолча тракторашца — 80 гектара тIа, нормагIа 42 гектар йолаш.

410 гектар хулаш да колхоза дукхача шерашка тIаювлаш йола баьццаш тIайола кха. ХьалхагIа хIара гектара тIа шиъша центнер тоссаш азотни удобренеш а тIайса, иул тIехьагIа кхоза махка баьккхаб дерригача кхая тIа механизатораша. Цига къахьегаш толам баьккхаб Хайжимурадов Iадрахьманеи Лорсанов Саид-Ахьмадеи. Цар Т-25 марках йолча тракторашца нормагIа 15 гектара тIа обработка е езача хIара дийнахьа 28—30 гектара тIа обработка яьй.

Укх шера хьувкъам дика хургболаш дола гIулакхаш дара лаьрххIа оарцагIбаьннаб колхоза механизатораш. Царех да хьалхае а лаьтта хьаьндар. Шийтта эзар тонна органически удобренеш дIакхьай цар шоай [illegible] яхь цIа хIоагIача. Царех хьаш шIа бIоь гектар хулача баьццадараш кхедергдолча лаьтта тайсай, еттара дика из хьаьа а деш. Из болх чакхбоаккхаш къаьстта хьинаре къахьийгад механизатораша Садулхаджиев Iадалкерамеи Эдильгереев Вахаси. Цар хIаране дийнахьа МТЗ-80 яхача тракторашца дIайихьай 30—35 тонна удобренеш, планагIа 22 тонна мара яхьа ца езача.

С. АУШЕВ.

БОККЪОНЦА ВОЛА ГОВЗАНЧА

Нохч-ГIалгIай транспортни управлене Грозненски автоколонна-1572 яхача пассажирски автотранспортни предприяте нагахьа болхло вац цхьоалагIча класса водитель, тIехдика слесарь-инструментальщик, коммунистически къахьегама ударник Ракитянский Иван Серафимович ца вовзаш цуи сий ца деш. Моттиг ца хувцаш укхаза эттара дукхагIа болх беш волчарех цаI ва из. Шофера, слесара-инструментальщика балха тIа йоккха опыт я къахьегама ветерана. Из доггаьза долаш дIа а луш цо балха говзал лаккхъяь шофераш, слесарий инструментальщикий говзалех кхетабаь болхлой дукха ба. Иштта волча цуи сий даьннад коллективе.

СУРТА ТIА: слесарь-инструментальщик И. Ракитянский.

И. ПЛИЕВА сурт.

СОВЕТСКИ ДЕМОКРАТЕИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ЗАКОННОСТЕИ ПРИНЦИПЕГIА

(Чаккхадалар. Доладалар 1-ча оагIув тIа).

ста Л. И. Брежнева указанешца хьалхе а лелаеш, Советий гIулакхаш хадданза тIадерзаду правопорядоки законности чIоагIъяра, зуламашца эффективни къовсам лоаттабелга IалашдIара, уж проблемаш къестаеча шерра общественность юкъеозара. Уж дешаш даим дувц моттигерча Советий исполкомий заседанешка, сессешка.

Районе вIашагIъеллай бокъонаш лораеча общественни организацей система. Административни органашца цхьана болх бу цар правопорядоки социалистически законности чIоагIъяра. ХIара къахьегама коллективе унахцIена моральни гIулакхаш, законаш, социалистически общежите правилаши нормаши лоархIаргйола, лирача беивтокхамца цхьана тар а деш сагах тешам хургбола хьал вIашт Iехьдоах. Царех я бокъонаш телхаяра профилактика лелаю районни совет, кхенза бараш та юкъе болх беш йола, тIехдаьха малараш меларцеи алкоголизмацеи къовсам лоаттабу комиссеш, профилактика советаш, новкъостий судаш, правопорядка айс опорни пункт, кхыяраш. Района предприятешка, учреждешка, организацешка, совхозашка, дешара заведенешка вIашагIъеллай 1090 дружинник юкъе а волаш йола шоай лоIамера 39 халкъа дружина.

Цуьца цхьана, зуламашца эффективни къовсам лоаттабелга Iалашдара пачхьалкхени общественни воздействе средствах биаза пайда эцаш партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша, халкъа депутатий Советаша, административни органаша. Цар балха эггара хьалха тоьаш дац комплексни ниъ лелабелтех гIулакхаш цхьоагIонца, хьалхашка латта декхараш кхоачашдара тIадерзадаь леладелтех, цу лоархIамеча гIулакха хIана а кIезига тIаерзаяь шерра общественность. Оаха хIанз а вIаштIехьдаьккхадац халкъа дружинаша, новкъостий судаша бокъонца боарамагIеи хьадечох хийра хургдолийн болх белга, бокъонаш лораеча органий бехктокхам лакхбелга.

Вознесенски газ чакхйоахача завода приборист йолча депутата **Л. А. Николенкос** аьлар, коллектива планови заданеш кхоачашъяр духьа лоаттабеча къовсаме боккхача лоархIаме да къахьегамеи производственни дисциплина хьал. Завода парткоме, боахама кулгалхоша, профсоюза заводской комитето чIоагIгIа болх бу дисциплина чIоагIъяра, бокъонаш толхаяь хIара моттиг коллективе, бокъонаш талха ца яйта профилактика лелаеча совете, новкъостий суде лувца а дувцаш къестаду.

Заводе къаьстта лоархIам бу малараш тIехдахарцеи алкоголизмацеи лоаттабеча къовсаме. Профилактика совете вIашагIъеллай малар тIехдахарца къовсам лоаттибу къаьстта сектор. Корта бохоча малара тIаккхувш бола беррига болхлой учете нийцаб. Царех хIаранеца къаьст-къаьста беседаш ю совета членаша.

ЧIоагIгIа баьча профилактически балхах дика беркат даьннад. Укх тIеххьарча шии шера заводе дикка кIезигбеннаб къахьегамеи производственни дисциплина гIожа телхаераш, малараш тIехдоахаш йола моттигаш кIезигъеннай. Цу балхо дика гIо ду производственни гIуланхашта а. Завода коллектив дика лоархIаю пачхьалкхени планех.

Трубние ва Нохч-ГIалгIай АССР чурча гIулакхий министр депутат **Л. А. Шуть**. Цо йоах, республике даь а деш а дукха хIамаш да социалистически доалахье ший метта хилийтара проблема къоастаяра, цхьабакъда, дешаш дерригаш а къоастадаьннадац. Цу тайпарча къоастадайза долча дешаех ца да материальни рузкъа чудолча объектийта паспортизаци яр. Из хIана чакхъяьна хила езаш яц. Цхьабакъда, паспортизаци яь хIанз укх сахьате 34 объект мара яц. Материальни рузкъа чулоаттадара пайдана йоацаш 475 объект я тахан республике. Эггара дукхагIа я уж пачхьалкхен торговле системе, потребкооперацe, юрта боахаме.

Оратора йийцар тунеядстваца лоаттабеча къовсама проблемаш, белгалъьнккар ахчашта тIехьа а баьнна дIаухача цхьаболча дашаа-воаноша дешара тIера а доахаш берашта ихстам балара Iоткъам беш хилар.

Масе метте социалистически доалахье лечкъаю, аьлар **Л. А. Шуть**, пачхьалкхен автотранспортах пайда а эцаш. Цхьабакъда, вIалла а мегаргболаш вIаштIехьбаьккхабац цун балхам из дIаоттаяь лоаттаярах тIахьожам. Алхха 1979 шера республика госавтоинспекце гучаьнкхай ца доагIача гIулакхашта пайда эцаш е эксплуатаце условеех дIаоттаяь лоаттае царна дIакъоастаяьча моттигашка йоацаш бийсанна лоаттаеш йола пачхьалкхен паркера пий эзари ах эзари совгIа транспортни единица. Дукхача хьале административни хьара цхьанкха духьале йоацаш деш да из.

В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода вонкхагIволча оператора депутата **Н. Н. Федерникова** ше къамаьл деш дийцар, «Правопорядок лораяра беш бола болх тоабарен бокъонаш телхаярца лоаттабу къовсам чIоагIбарен хьакъехьарча» КПСС ЦК соцамга хьежжа коллективе малагIа болх бу. Заводе дукха хIамаш даьд коллектива берригача членашкен тIечIоагIъяьча микрорайоне бахача нахаген агитаторий, политинформаторий, пенгазетий новкъосталца ЦК соцам дIакхоачабара.

Общественни порядок лорайра гIулакха боккхача лоархIаме я шоай лоIамера халкъа дружинаш. Парте Заводской районни Грозненски городской комитетий решенешка хьежжа заводера дружинникаш 1979 шера сентябре хиннарашца нийсбеча шоаза хIана хиннабоц аьнна дукхагIа а хиина. хIана 700 сагага дIакхаьчаб. Берригача болх берех дуьлагIа дакъа совгIа хул уж. ХIара денна дежурстве драбувла дружинникаш 40—50 сагага дIакхоач. Керттерча дакъе, дружина состав — уж ба тха кадрони болхлой, коммунисташи комсомольцаши, дикагIа бола производственникаш, коммунистически къахьегама ударникаш. Опорни пункте общественни хьисапе болх беш да берий милицейски цIа, новкъостий суд, шоай лоIамеча халкъа дружинай, правови знаней секци.

Хьехамчал дегIадоаладара беш болх ба предприяте. ХIана 170 къонача болхлочоа шефство лелаеш 180 хьехамча ва. ВIашагIъехкай хьехамчий цеховии заводскойи советаш, Тхаццига вIашагIъеллай 15 саг юкъе а волаш йола социалистически доаIахье лораяра къаьстта дружина.

Доккха беркат доал заводa партийни организацей ерригача коллективой беча балхах. 1979 шера 30 процент кIезигденнад къахьегама дисциплина телхаелга 1978 шераца нийсдича, шозза хIана сиинаяц кIезигъеннай прогулаш.

Къамаьл де дош эц халкъа депутатий Наурски районни Совета исполкома председателя **А. М. Эштиева**. Парте районни комитето, халкъа депутатий районни станични Советий исполкомаша, аьлар цо, даим дувц правопорядок чIоагIъярен социалистически законность кхоачашъярен дешаш. 1979 шера ерригача юрташкен станицашкен граждани сходаш хиннай. КIезиг-дукха тоабеннаб Советий массазарча комиссей, шоай лоIамеча халкъа дружинай, новкъостий судий, халкъа тIахьожама органий, кхыча общественни организацей болх. Болх во вIаштIехьбаьккхабац Ишерски, Наурски станицашкарча, Новотерски юртарча опорни пункташка. Бокъонаш лораеш йолча ерригача организацей гIулакхаш вIаштIехьдоаха централ а хиина дIаэттай уж.

Къамаьл деш волчо цунца цхьана белгалдаьккхар, района административни органий гIулакхашка хIанз а хьалхашка латта декхараш къестадарца принципиальни комплексни ниъ лаьца ца хилар, цхьайцабонча бохконца шоай балха декхараш цхьаккха бехктокхам ца хеташ леладеш йола моттигаш а нийслу юкъ-юкъе.

КПСС райкомой райисполкомой районе зуламаш хьедеш йолча фактай анализ а яь, белгал а даьха чакхдоах «Правопорядок лораяра беш бола болх тоабарен бокъонаш телхаярца лоаттабу къовсам чIоагIбарен хьакъехьара» КПСС ЦК соцам кхоачашбара тIадерзадаь гIулакхаш. Из доши укх шера шерра лувцаш хиннад халкъа депутатий Советий хьалхарча сессешка.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча суда председателя депутата **К. Д. Бурмистрова** Лакхехьарча Советага хоам бир Лакхехьарча судо конституционни декхараш кхоачашдара. республике правосуди чакхъяьккхар духьа законаш нийссен цхьатаррен чакхдоахилга Iалашдара баьча балха цхьайолча итогий хьакъехьа, дувцача дешах лаьца массехк шийна хетар аьлар цо.

Республике правосуди чакхъяхара хьал мишта латт хьожаш яьча критически анализо хьахьенх цу даькъе цIенхаштта кхоачамбоацараш гIалаташи хилар а уж дIадахара дуккхен тIагIерттан къахьега дезаш хилар а. Соакка оаха цхьа сайна дукхаза а замечанеш яьй уголовни дешашка, къаьстта а кхерамегIча зуламех долча дешашка хьожача хана общественносто теттаро кIезига дакъа лоацаш хиларах. Цхьабакъда, хьал кхы ше хинначара хувцаденнадац. Соакха Лакхехьарча судо массехк иттаж дешаш дувцача хана общественни обвинители хьалоацаш кхо общественни обвинитель мара вацар.

ГIулакхаш цу тайпара хилара маIан фуд аьлча, из да, следственни органий судей балха тIа цIенхаштта кхоачамбоацараш хилар а дукхача общественни организацешен къахьегама коллективашен зуламашца лоаттабеча къовсаме лерттIа дакъа ца лацарн.

— Тха заводе къахьегамеи общественни дисциплина телхаечарга къахетам хургбоаца къовсам дIахьийнаб,— аьлар ше къамаьл деш «Красный молот» завода электросварщицас депутата **С. З. Умалатовас**. — Цунна гIо ду тхо долча укх лах шера болх беш йолча бокъонаш телхаяра профилактика ечен малар тIехдахарци къовсам лоаттабечен совето, массаза а шоай гIулакхаш чакхдоахаш йолча цехийн отделийн кулгалдеча состава оперативни совещанеша а хIаьта иштта шоай лоIамеча халкъа дружина заводской штаба балхо а.

Бокъонаш телхаярца къовсам лоаттабара шерра пайда эц сатирически листовкех, пенгазеташ тIеи «Машиностроитель» яхача дукхатиражни газета тIеи ететача карикатурех 1979 шера заводе кIезигделар прогулаш ярах довш дола болхлой балхи деноаш.

Къахьегама дисциплина телха ца лийтара заводе вIашагIъеллай хьехамчий совет. Эггара опыт йолашгIа бола шоай гIуланкха говзанчаш, вахара опыто кхетабаь нах ба хьехамчий совета юкъебоагIараш. Цар къоначарна профессиональни навыкаш хьийха ца Iеш, шоай завод дукха еза а Iомабу уж, цун традицеш дIайовзийт, болхлочун сийле йоаергйоацаш. Даьсенна хьалханнара шоай декхар довзаргдолаш Iомабу уж.

Заводе шийи гIулакхаш хьинаре леладеш я шийи лоIамера халкъа дружина. Тахан цунца ва эзар совгIа саг. Транспортни цехе болх беш я навкъагIа лелара кхерамале Iалашъеш йола служба. Кхуьш боагIараша бокъонаш телхаярнен дай тIехьа боацаш бераш айлаюкъа лелийтарцеи къовсам лоаттабу комсомольски оперативни отрядо.

Производства ерригача звеньяшкара нах дикагIа вIаштIехьбаьннен кхотабеннен хилара, пачхьалкхен, производственни, къахьегама дисциплина чIоагIъяра, планаши договорий декхараши кхоачашдара хьалхара кадрай бехктокхам чIоагIбара бокхаца лоархIаме а ... къахьегама коллективни форма. Цу тайпарча форма юкъит дIайолаьй мехкдаьттаппаратурни цехе. ХIана массе метте тха вахара юкъейоагIаш латт из.

Кагирхошта коммунистически кхетам балара, кагирхоштен кхуьш боагIараштеи юкъе бокъонаш ца телхайтар духьа профилактика лелаяра дешашти хетадир шийи къамаьл ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретаря депутата **Г. Х. Эльмурзаева**.

— Республика комсомоло,— аьлаш цо,— дешашь хьашт долаш йолча кхыча организацешца цхьана дикъа лоац къонача нохала юкъе бокъонаш ца телхайтара лелаеча профилактика мероприятешка. ВЛКСМ комитетий балха тIа пайда эц тайп-тайпарча формаехи методехи — индивидуально - профилактически балхах, кхетабе хала болча кхуьш боагIарашца беча балхах, оперативни комсомольски отрядех, берашен кхуьш боагIарашен салоIилга вIаштIехьдаккхарах, цхьан юкъа шоай коллективай вахарах хьадача кагийча нахага къаьстта бIарг лакхарах. Цхьана беча цу балха тIа дика гIулакхаш, инициативаш хьисапаш кIезига дац.

Цунца цхьана къоастадалаза дола дешаши проблемаши йийцар депутата. Комсомольски организацешен кхыча органашен болх кхоачамболлаш эффективно ца барах 1979 шера республике дукхагIа хиннад кхуьш боагIараштa юкъе зуламаш. Кагирхоштен кхуьш боагIараштен юкъе бокъонаш телхаелга къаьстта дукхагIа белгалдувлаш йолча Грозне, Гудермесе, Назрановски, Надтеречни районашка формально, кампанейски бу кагирхошца беш бола болх.

ВЛКСМ областной комитето, комсомоли горкомаша, райкомаша укх тIеххьарча хана чIоагIагIа леладу кагирхошта правови кхетам лугга. ХьинарегIен сакъердамегIен хила даьннад юристашцара вIашагIкхетараш, шерьеннай правови знаней ларзаш Iомаеча кружокий сеть. ХIаьта а, кагирхоех цу даькъе комсомольцех а, боккхагIдолча даькъа хац советски граждаций керттера бокъонаши декхараши.

Бокъонаш дукхагIа телхаеларца дувзадена саггота даза дарждоацаш хьалхашка оттъ юристий, социологий, психологий, экономистий, кхыча Iилмай специалистий низаш бокъонаш телхаяра духьаларча профилактикаяа практически рекомендацеш кийчъелга. Вай республике из кхоачашдаргаьа боккха хьалхара гIа хургбар, депутата хетамох, кагирхоша бокъонаш телхаелга IомадIра тематика Л. Н. Толстой цIерагIча Нохч - ГIалгIай пачхьалкхен университета, Нохч-ГIалгIай исторе, социологе, филологе институтта Iилматохкама балха плана юкъеяхьарах.

Грозненски райисполкома председателя депутата **Т. Д. Албакова** ше къамаьл деш белгалдаьккхар, исполкомо бокъонаш лораеча органашца, юртай Советашца, общественни организацешца цхьана законность кхоачашъяр, социалистически доалахье лораяр духьа лоаттабу тIахьожам чIоагIбора, доали хьурмати ца хиларца лоаттабеча къовсама, общественни правопорядок лораяра, малар тIехдахарца лоаттабеча къовсама хадданза уйла тIайохийташ хилар. Социалистически законности правопорядоки чIоагIъяра актуальнегIа дола дешаш Советий сессешка дувца уваттаду.

Районе дукха гIулакхаш чакхдаьхад халкъа дружинай состав чIоагIъяра. Болх во бац цар Гикаловски, Чечен-Аульски, Победински юртий Советашка, Чечан - Ойла, Алхан - Кала яхача юрташка. Долински поселке общественна новкъарле еча гIулакхашца къовсам а лоаттабеш чIоагIгIа болх бу цигарча опорни пунткаша.

Района халкъа депутатий Советаша цар органаша общественностаца цхьана шоай деррига низаш тIадохийтаргда районе правопорядок тоаяран социалистически законность дIахо чIоагIъяран.

Дийцача дешах лаьца шерра соцам тIаийцаб.

XI кертo кулдацаш йола 82 статьяй юкъейихьай Регламента проектана.

Хьалхарча кертa кIал я Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета балха порядок йола юкъара характеристика. Цу балха ларде латт дешай цхьана, паргIатта, корта болаш дувцилгеи къестаделгеи. Лакхехьарча Совето вIашагIъехкача органаша шоаш дер цуниа хьалхашка гуччахьа кулийтилга, хан-ханнахьа отчеташ телга, пачхьалкхени общественни гIулакхашта доал де шерра гражданаш тIаозилга, общественна хетараш дешти теркалделга.

Боккхача лоархIаме да Лакхехьарча Совето шийи полномочеш чакхйоахилга цу балха юкъе хIара депутата хьинаре дакъа лацара ларда тIа ду яхаш йола положенеш проектана юкъеяхьар. Цунца цхьана белгалдоаккх, депутата шийи полномочеш производственни е служебни гIулакхашта тIера ца воалаш чакхйоахаш хилар.

Лакхехьарча Совета сессеш гулъярен чакхъяхарен порядкана хетабаь ба Регламента проекта шоллагIа корта. Цу тIа чIоагI а яийя дIаоттаю сессеш дика вIаштIехьъяьхан шоай ханнахьеи чакхйоахилга, законопроекташи дениповестка тIера кхыдола дешаши массе оагIорахьара дувцилга. Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета сессей балха юкъе депутаташа хьинаре дакъа лоацилга Iалашдара тIаерзаяь положенеш.

Регламента проекта кхоалагIча кертa тIа белгалъю Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума балха порядок.

Проекта воах, биъалагIча, кертa тIа я Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета комиссеш вIашагIйохкарен цар гIулакхийн керттера правилаш. Массазарча комиссей балха бокъонца ма ярра йола порядок цу комиссей хьакъехьарча Положение оттаю.

Регламента проекта тоъал доккха дакъа Нохч-ГIалгIай АССР Iаьдала эггара лакхерча органа гIулакхий керттера лостам хулаш дола дешаш дувцара порядкана хетадаь да.

Нохч-ГIалгIай АССР Конституцега хьежжа халкъа депутатий Советаша, цу даькъе Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совето а, пачхьалкхен кулгалду юкъарчал доацаш шоаш а иштта цар вIашагIъехкача органаша гIолла а.

Республика вахаре Iалаьмате боккхача лоархIаме я Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совет — халкъа боахама социально - культурни строительствана, пачхьалкхен доала кхыча сферашта кулгалделга Iалашдеш йола Нохч-ГIалгIай АССР пачхьалкхен Iаьдала эггара лакхера исполнительни распорядительни орган.

Бехктокхаме пачхьалкхен декхараш кхоачашду Нохч-ГIалгIай АССР халкъа тIахьожама Комитето, республика Лакхехьарча судо.

Конституце положенета хьежжа Регламента проекто V-чей VI-чей кортош тIа белгалъю Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совет, халкъа тIахьожама Комитет вIашагIйоллaрен Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьара Суд харжарен порядок.

Нохч-ГIалгIай АССР кердача Конституци тIаэцарца дувзаденна законодательства тоъал доккха дакъа керда даккханза далац. Юкъийта хьачуеннача Регламента проекто VII-ча кертa тIа белгалъю законий проекташ кийчъяра. Лакхехьарча Совета заседанешка уж юкъарен тIаийцарен порядок. Укхаза деш дола къамаьл законаш оттаеча хана массазарча комиссешен депутаташен хьинаре дакъа лацарах республиканский моттигерен пачхьалкхени общественни органаши организацеши, шерра общественность цу балха юкъеозарах да.

Законодательни гIулакхий правилашца цхьана Регламента проекта тIа оттаю пачхьалкхен, боахама, социально-культурни строительства кхыча проблемашка хьажара порядок. Из бокъонца общества вахара экономически кхычен сферашка Советий бокъонаш шеръяьча кердача Конституце положенешка ма яххара да.

Новкъоста Л. И. Брежнева цкъа санна, дукхаза а белгалдаьхад, йоагIа-йоагIача территореш тIа экономически социальни дегIаухилга комплексни Iалашдара, перспективни текущи планировани эргайоахаш тоаяра Советаша къаьстта уйла тIахийтанза ярг ца хилар. Цунца дувзаденна кIезигача лоархIаме дац экономически социальни дегIаахара пачхьалкхен планашка, пачхьалкхен бюджетага, уж кхоачашъярах йолча отчеташка Лакхехьарча Советен цун органашкен хьажара процедура бокъонца законаца чIоагIъяр.

Парте XXV съезда, КПСС ЦК ноябрьски (1979 шера) Пленума решенешца, цига новкъоста Л. И. Брежнева даьча къамаьлаца, Москвай харжархошта хьалхашка до Бауманско хоржамий округа харжархошта хьалхашка по даьча хоржамашта хьалхарча къамаьлаца ше ма дарра ира оттадаьд пачхьалкхен дисциплина чIоагIъярах, планаш кхоачашъяра, законодательства дIадехараш кхоачашдара лоаттабу тIахьожам чIоагIбарах дола дош. Цу проблемаша йоккха моттиг дIалоацар вахзалагIа хержача Лакхехьарча Советен цун Президиумен гIулакхашка.

Iоаь опыт теркалъеш а Нохч-ГIалгIай АССР Конституце дIадехарий ларда тIа а Регламента проекта тIа, цун IX кертa тIа вIаштIехьъяьккхай Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советой цун органашен контрольни полномочеш чакхъяхарах йола положенеш.

Регламента проекта Х-ча кертo белгалъю анташ кепатеха араяхара порядок. Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета стенографически отчеташи кхыдола документаши кепатохара порядок.

Регламента проекта тIеххьарча XI-ча кертo дувц Нохч-ГIалгIай АССР аппаратен расходий сметан хьакъехьа.

ХьалхагIа белгал ма даххара, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета гIулакхаш хадданзен эффективнои лелилга Iалашдара боккхача лоархIаме я Лакхехьарча Совета массазара комиссеш. Кердача Конституце чIоагIъяьй массазара комиссеш вIашагIйохкарен цар гIулакхийн лардаш. Цунца дувзаденна Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо кийчъяьй массазарча комиссей хьакъехьарча Положенена юкъе Нохч-ГIалгIай АССР Конституцегара хьадоагIаш а, хIаьта иштта иттиу совгIа хана болх баь Iоаь дика опыт теркалъеш а дола хуйцамаши тIатохараши дачьарах йола предложенеш.

Регламент тIаэцаро, массазарча комиссей хьакъехьарча Положение нийсъяь тенст чIоагIъяро, аьлар докладчика шийи къамаьл чакхдоалаш, шеко йоацаш, дIаьхий а чIоагI а ергъя Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета гIуланхий правови ларда, гIо дергда вай республика Iаьдала эггара лакхарча органа балха эффективность дIахо лакхъяра.

Докладах йола пренеш

Къамаьл де дош эц Нохч-ГIалгIай облсовпрофа председателя депутата **О. С. Беляева**. Цо йоах, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Регламент тIаэцар Iалашдаре боккхача лоархIаме да, нийса ориентир хургба цунах автономни республика ерригача советски общественни организацей гIулакхашта.

Боккхача лоархIаме хурга Лакхехьарча Совета массазарча комиссей хьакъехьарча Положенена хувцамаши тIатохараши юкъедахьар а. Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссешка йоккха шиола яккха праз долаш хиинав со, аьлар депутата. ХIаьта дукхача шерий опытах лаьца е мегаргйолаш йола керттера пывод сенах латт аьлча, из латт, вай Совета массазарча комиссеш харжархошта деяна доши гIулакхи айхха цхьоагIо йолаш хулга Iалашде, парте планаш тешшамей леррагIен чакхъяха гIийрта хиларах.

ЛоархIаме да, массазарча комиссей балха юкъе дакъа а лоацаш, депутаташа пачхьалкхеина доал дара йоккха шиола йоахкхаш хилар а, цар массе оагIорахьара анализ ю планийн бюджетийн проектай, бокъонца хьалда заключенеш тел царех лаьца. Планош заданеш толамегIа кхоачашъяра общественни производства эффективность лакхъяра тIаерзаяь предложенеши рекомендацеш тел, шоай рекомендацеш кхоачашъеча тIахьожам лоаттабу.

Регламента проекта чулоацами маIани, комиссеех йолча Положенена юкъедихьа хувцамаш а тIатохараш а бIарччен ма дарреи хьал а лоацаш, депутата предложени елар хьачуённа законопроекташ къоабалъен чIоагIъен.

Республикера берригa къахьегамхой а санна къахьегама хьинарца баьаш а КПСС XXV съезда решенеш кхоачашъяра болх беш ба Сунженски района къахьегамхой Халкъа депутатий Сунженски районни Совета исполкома председателя депутата **С. С. Хасиева** хоам бир, район бIарчча хьанйцача 1979 шера халкъбоахама планаш илат, баьцадараш, сом, коартолаш, генараш, фуаш, тха дохкара кхоачашъяь хиларах. Яхь яьржай пятилетка чакхйоалача шера юртбоахама продукци дукхагIа янкхари нийчъяри духьа. Уж декхараш кхоачашдеча лоархIаме дакъа кхоа Советашка.

Контрольни функцеш чакх а йоахаш районни Совета исполкоми массазара комиссеши укх тIеххьарча хана шоай заседанешка каст-каста ладувгIа яьннай исполкома отделийн управленейн, юртий а поселкай а Советий исполкомий отчеташкен информацешкен. ТIахьожама цу тайпарча формо гIо ду пачхьалкхени къахьегамеи дисциплина чIоагIъяра, балха эффективности динали лакхъяра, социалистически законность чIоагIъяра.

Автономни республика пачхьалкхен Iаьдала эггара лакхерча органо чакхйоахаш йола контрольни полномочеш Лакхехьарча Совета Регламента тIа бокъонца нийса белгалъяр массе оагIорахьара хьаллаца доагIаш гIулакх да.

Законодательни гIулакхий правилашца цхьана, аьлар ше къамаьл деш КПСС Гудермесски горкома хьалхарча секретаря, депутата **А. В. Волкова**, Регламента проекта тIа оттаю вай республика пачхьалкхен, боахама, социально - культурни строительства кхыча проблемашка а хьажара порядок. Из бокъонца общества вахара экономически кхычен сферашка Советий бокъонаш шеръяьча кердача Конституце положенешка хьежжа да.

Укх тIеххьарча шерашка республика Лакхехьарча Совето, халкъа депутатий моттигерча Советаша шоай заседанешка дийцад халкъа боахама къаьст-къаьстача доакъошкара гIулакхаш тоадара, къахьегама ресурсех рационально пайда эцара, Iалам лорадара тIадерзадаьча а кхыча а гIулакхашца дувзадена дола дешаш. Цо гIо дова боахамеи социально-культурни строительства дукхха кхоачамбовцараш дIадахара. Айбаьб республика вахара деррига доакъошкара халкъа депутатий Советий цар исполнительни органийн болх. Цар гIулакхаш хIинз хьаьдагIа, хьалхашка латта декхараш кхоачашдара тIадерзадаь бехктокхам чIоагIа хеташ лела даьннад.

Депутаташа массава реза а волаш тIаийцар Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Регламенти Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссеех йолча положенена хувцамаши тIатохараши юкъедахьарах дола Закони.

Мандатни комиссе председателя депутата П. Г. КАЩЕЕВА доклад

1980 шера 24 феврале ворхIазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете хиина хоржамаш политически къахьегамеи хьинар чIоагIгIа айденнача хьалашка, КПСС XXV съездо, парте Централни Комитета Пленумаша белгалдаь декхараш кхоачашдар духьа. Владимир Ильич Ленин ваь 110 шу дизара даха ма доагIара нахъадахар а иттлагIча пятилетка планаши заданеши толаме кхоачашъяр а духьа къовсам лоаттабеш чакхдахлар.

Социалистически демократи толар дерригача халкъа цIен а хиина дIаэттар. Дог тешадеш хьахьекхар цар советски наьха боккха политически сакхетам, пачхьалкхен гIулакхашца Iаьдала бокъонца йола халкъа органаш вIашагIйохкарча цар чIоагIгIа хьашт хилар.

Хоржамий лоархIаме белгало яр Нохч-ГIалгIай АССР кердача Конституцен Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дарах долча Законен ларда тIа уж даь хилар.

Хоржамий кампани йолча юкъагIа къахьегамхой хьинар чIоагIгIа айденна хиларо, хоржамий итогаша чIоагIгIа тешал ду Коммунистически партен Советски пачхьалкхени турчен арахьарен политика советски наха ма ярра хьаллоацаши дег тIара къоабалъеши хилара. Хоржамий кампане хьахьекхар партен халкъен цхьоагIо йоаргйоацаш хилар.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете хоржамаш хулача дийнахьа кхаж тосса ча дакъа лаьцар 644522 саго е берригача харжархоех 99,99 процента. Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа оттабаьча кандидаташта тIехьа кхаж тессар 643577 харжархочо е 99,85 процента. Депутаталла харжа оттабаьча кандидаташта духьала кхаж тессаб 945 саго е 0,15 процента. Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете берригa а хержар 175 депутат ва.

Хержача депутаташта юкъе ва 80 болхло е 45,7 процент, 15 колхозхо е 8,6 процент. Цхьана лаьрхIача берригача депутатех 54,3 процент ба болхлойи колхозхойи.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутаташта юкъе — Iилма, культура, литература, просвещене, унахцIено лораяра, кепайоахон 11 болхло, советски, пачхьалкхен, боахама 40 болхло, партийни, профсоюзни, комсомольски 25 болхло. Депутаташта юкъе — 103 КПСС члени членалла кандидати, парте боацарех 72 саг.

Кхалнаьха бокъонаш бокъонца юхьатаяра хилар, мохк экономически социальни дегIабоалабара декхараш кхоачашдеча, пачхьалкхени общественни гIулакхашта доал деча цар лоархIам боккха хилар дог тешаш деш бакъду Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутаталла 73 кхалнаг хержа хиларо. Совета берригача депутатех 44,6 процент хул уж.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете хержай данашка диллача республике бахача наьха ерригa групаш. 55 саг е 31,4 процент 30 шерага кхаччалца хенаш йолаш ва, царех 35 — комсомолец. 31 шерагара 50 шерига кхаччалца хенаш йола депутаташ — 48,2 процент. 51 шерал тIех ха лаьна — 19,4 процент. Депутаташта юкъе ба бе-беча къамий вийнакаш, цу даькъе нохчий, эрсий, гIалгIай, украинцаш, немций, болгараш, жугатий, эрмалой. Цо бокъонца тешал ду халкъий вошали доттагIали хилара, КПСС лениниски къамий политика толара.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советера 77 депутат е 44 процент лакхера образовани йолаш ва. Iилмай степени Iилмай цIий я 10 депутата.

Хержа депутаташ лакха авторитет йолаш, пачхьалкхенен общественен хьалхашка царна дика хIамаш карагIийнна хилар хьахьокх Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета 89 депутат СССР орденаши медалаши, 17 депутат Социалистически Къахьегама Турпал яха сийлахьа цIи енна хиларо.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете, халкъа депутатий кхыча Советашка а санна, пачхьалкхен гIулакхашта доал дара йоккха шиола чакхйоах массаза а къахьегамхой керд-кердача кийнлаша. ВорхIазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете даьча хоржамаша 68,6 процент кердаьнккар Совет.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета состава хьакъехьа йоалаьча даннеша хьахьокх, вай республика пачхьалкхен Iаьдала лакхерча органе хержа депутаташ Коммунистически парте решенеш чIоагIгIа бехктокхам а хеташ, гIулакхах кхеташ чакхйоахалургйолаш, республикана хьалхашка латта декхараш кхоачашдулургдолаш хилар.

Нохч-ГIалгIай АССР Конституце 93 статьяга хьежжа Мандатни комисси хьежай 1980 шера 24 феврале ворхIазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета берригача депутатий полномочешка.

ВорхIазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дара хьаьяр 175 хоржамий округ. Цу массе а округе хоржамаш хиннад. ВорхIазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете деча хоржамашта йолча Централни хоржамий комиссе Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Мандатни комиссега хьачуденнад хоржамаш дарах дола окружной хоржамий комиссей протоколаш а хIаьта иштта деррига кхыдола документаш а.

Хьачуеннача материалашка а хьежа, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Мандатни комиссе бакъдаьд ерригача хоржамий округашка хиина хоржамаш бокъонца Нохч-ГIалгIай АССР Конституцеген Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дарах долча Законаген хьежжа даь хилар. Харжа оттабаь хиначa берригача кандидаташта тIехьа кхаж тессаб дукха а дукхагIа болча харжархоша, уж депутаталла хержаб.

Цхьанна а округе депутаташ харжарах шеко хулийташ йола цхьанкха тайпа жалобеи заявлении кхьачаяц хоржамий комиссешкен Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Мандатни комиссеген.

Мандатни комиссе предложени лу 1980 шера 24 феврале хержачен Централни хоржамий комиссе регистраци яьчен берригача 175 депутата полномочеш къоабалъя тIаийца.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председателя депутата Х. Х. БОКОВА доклад

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Регламента проекта хьакъехьа а Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссеех йолча Положенена юкъе хувцамаши тIатохараши дара хьакъехьа а доклад йир Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председателя **Х. Х. Бокова**.

Цо аьлар, цхьадола хувцамаш а тIатохараш а деш Лакхехьара Совет хьажийта хьачуеннача, Нохч-ГIалгIай АССР Конституце 109 статья тIа аьнича тайпара тIаэцаргйолча Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Регламента проекто а хIаьта иштта Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссей хьакъехьарча Положене а кхыча документашца цхьана Лакхехьарча Советен цун органийн балха порядок белгалъе. Нохч-ГIалгIай АССР пачхьалкхен Iаьдал цун эггара лакхагIча боараме чакхдоахача ерригача механизмо теттара нийсе болх белга Iалашде деза.

Нохч-ГIалгIай АССР Конституци — лоархIамегIара исторически политико-правови документ тIаэцарца керда оагIув хьаеллаеннай Лакхехьарча Совета, Советий ерригача система балха тIа. Конституце шерра торонаш ду Лакхехьарча Совето республике пачхьалкхен, боахама, социально-культурни строительства гIулакха ду кулгал дIахо эргадоахаш тоадара.

Уж декхараш кхоачашдеча толам баккха керттерча даькъе вIаштIехьдоал Лакхехьарча Совета балха организационни формаш, стиль, методаш, порядок хадданза эргайоахаш тоаярца. Цу оагIорахьа баьнкха лоархIаме гIа ба Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Регламентага хьажари из тIаэцари.

Регламента проект Советий балха ленински организационни принципашка хьежжа кийчъяьй. Цу тIа теркалъяьй социалистически автономни республикай Лакхехьарча Советий балха дешаех лаьца Коммунистически парте яь решенеши новкъоста Л. И. Брежнева енна указанеши.

Регламента проекта лард я Лакхехьарча Советен цун органийн структура, полномочеш, болх вIаштIехьбаккхара дайъера лоархIамегIа йола оагIош белгалъеш йолча Нохч-ГIалгIай АССР Конституце положенеш. Регламента проекта тIа дIахо дегIа а йоалаяь, хьадда белгал а яьй Лакхехьарча Совета балха порядка хьакъехьара конституционни положенеш. Иштта теркалъяьй Лакхехьарча Совета балха процедура цхьацайола оагIош нийсъеш, сессеш яра дукхача шерашка Iаина практика, Лакхехьарча Совета, массазарча комиссейи депутатийи гIулакхаш хьахьокхаш йола законодательни акташ а.

ТОРОНЕХ БИЗЗА ПАЙДА ЭЦ

Урус-Мартановскин района «Труд» яхача совхозе уьх шера дlабахача шин бетта план 222 йолаш, хlара кхоабача lаттагара юкъера лаьрхlача 245 килограмм шура яьккхар. Совхха хьалкарча шин бетта хинначул итт процент дукхагlа хул из, хlаьта пачхахьалкхента ехнар — пхийтта процент дукхагlа.

Хlара дийнахьа тlаетталу шура. Март бетта йоаккхар юкъера лаьрхlача 240—300 граммы дукхагlа я февраль бетта цхьан дийнахьа хlара lаттагара йоаккхаш хинначул.

Совхна lалашъяьча сидоcах цхьа дакъа «Урус-Мартановский» совхоза сина йоллаше а радионата хьежжа май бутт юкъенхаччалца хьайбаш кхаба йиш йолаш доакъар дисад ферме хlанз я. Цига хилар со укх деношка хьайбаш леладеча цеха начальникаца Аслаханов Ваудинаца цхьана. Делкъа ха яр. Бlехденна кlалхьарцар, кхо дlа а даьккха, хьашна доакъар дуллаш боахкар беж lуй Алиев Махьмад, Эсиев Овхьад, тхо чудахача хьалхарча корпусе. Белгалдаккха доагlа цар шиннe lунал деча доахангара ферме эгара дукхагlа шура йоаккхилга.

— Ер болх бича мукъа хургда-кх шо кхоанара lуйре тlаккхаччалца — аьлча:

— Доакъар диллараx чакхбоалаш бац таханара тха болх. Сайриина доахана керда кlалхьарцар а даь кхы а цкъа доакъар дилла деза. Хlаьта цул хьалха хьайбаша дадиза диса, хlанз укх чура аралаьнкхача доакъара юкъера дlахо пайда эца йиш йолаш дар хьа а къоастадаь, из хьаьдеш цунах цхьацца минеральни хlемаш и теха, доахана бийсала дуаргдолаш кийчде дезаш да тхо, — жоп делар Алиев Махьмада.

Доакъар шортта да аьнна ферма къахьегамхоша из пайда боецаш доа ца делга, шоай декхараш лерттlа кхоачашдара беха lуша йоакхо елга хьакхьокх цу гlуланкхо.

Цlенеш лостам болаши яр хьайбаш латтача къача помещенешка. Доакъар дулла, чура кхо, нувхаш арайоаха еррига транспортераш болх беш яр. Цlена йилаш дом тlабужаргбоацаш хи кисе тlатессаш латт ведраш а флягаш а Санктарно-гигиенически бокъонаш лерттlа кхоачашъю доаркаша. Цудухьа пачхахьалкхенга йохна еррига шура цхьоалагlча сортех я.

— Хьайбаш помещенешта механизаци яр, доакъар шортта lалашдар толам баккхара кхоччам болаш дац, нагахь санна нах юкъе барт ца хилча, хьацечох цар дог лазаш ца хилча. Цудухьа коллективе барт хилийтара, наьха балхацара безам совбаккхара, цар политически кхетам лаккхбара хадданза йоакхо ю ферма а совхоза а кулгалхоша, партийни, профсоюзни организацеша. Планал дукхагlа яьккхача шурах алапел совгlа ахча лу, хlара бетта ахчаш премеш тел шоай декхарех лоархlа а беш яхье хьалхара кхо моттиг яьккхача доаркашта, беж lушта,— йоах Аслаханов Ваудина. — Хlаьта шоаех еча йоакхонга хьежжа къа в хьег ферма хlара болхлочо. Шура яккхара тlанех лоархlа ца еш доярка иц ферме. Хlаьта дlабахача шин бетта шоаш тlайица хина социалистически декхараш 22 доаркаx шийттане кхоччашдир.

Социалистически яхье хlанз хьалха Муцалаева Саки я. Дlабахача шин бетта 344 килограмм шура яьккхар цо хlара кхоабача lаттагара, план 215 йолаш. Цул дукха тlехьа ца бусаш къахьегаш хьабоагlа доаркаш коммунисташ Ленина шиъ Къахьегама Цlеча Байракхех орденаш лелаю Адуева Аламат, Висаева Балит, КПСС членалла кандидаташ Хамзатова Лайса, Исраилова Пьатlамат, парте боаца Зурабова Зайдат, Мажиева Пьатlамат, кхыбараш.

Хlаьта къаьстта раьза ба совхоза а ферма а кулгалхой Адуева Аламата беча балха. Ткъаь пхиъ шу да цо цу ферме болх бу. Бархlалгlча пийлалгlча пятилетка планаш а санна, шура яккхара итталгlча пятилетка план диъ шера кхоачашйир цо.

— Коллектива са да, аьнна ала йиш йолаш да Адуева Аламатах — йоах Аслаханов Ваудина. — Ферме къахьегача нахя юкъера барт чlоагlбара мах боацаш дукха новкъостал ду цо тхона — кулгалхошта. Цкъа балха ца йоагlаш цхьа доярка йисар. Цуна метта довханга хьажа раьза бацар кхыбараш. Из гуш йоле Адуева цхьаннега а хlама ца оалаш доал де эттар да воацаш дисача доахана. Шоллагlча дийнахьа lехь а хийтта беррига доярказ баьхкар Адуевана новкъостала. Доярках бехк баккханзар Аламата. Бегаш а беш болх бе эттар. Иштта, цхьан кlира леладир цар доахан. Цу хана деца шоай бала бац аьнна дитац ферма къахьегамхоша балха на еначa доярка доахан. Шоай дарашка санна хьож уж царга.

Хlара lуйрийна болх дlаболабелехьа ферма конторе гуллу хьайбаш леладераш. Цига дувц хьалхарча дийнахьа хиннa кхоачамбовцараш, белгалду уж дlадахара де дераш. Цу тайпарча коллективана моллагlа гlуланкх кхоачашбе хала хургдац.

М. ХАМАТХАНОВ.

Специалистий хьехамаш

СОМИЙ БЕШАМАШКАРА БАЛХАШ

Дукхача боахамаша бlаьсти сомий гаьнаш дlайогl. Дlанхача шерашка даьча балхаша хьахьоих Нохч-Гlалгlай республикерча хьалашка бlаьсти дlаегlа гlамгlай, хьачий, боалий, персика гаьнаш дика дlалатилга. Вlаьсти кхийола сомий гаьнаш а дlайогlа мегаргьа. Дикагlа йола ха — март, чlонак яттlалехь. Тlехьагlа дlадегlа гаьнаш дlа ца латташ йисар кхерам ба.

Сомий бешамаш дlайогlача хана чlоагlа теркам тlалоаттабе беза эша фу хьаржара. Няйса дац тайп-тайпара гаьнаш вlашагlа а еш сомий бешамаш дlайотlилга. Из вайна хьалха хоаш деце а, юха а кердадаккханза лалац. Хlана аьлча тайп-тайпарча фух йола гаьнаш цхьан беша дlайогlаш хlанз а боахамаш доландаь. Масала, тайп-тайпарча фух йола lажий гаьнаш дlасгlалр соахка «Новосельский» совхозе 30 гектара тlа. Кхо шу даьлча уш гаьнаш хьалъяхэ еэш хилар. Хlана боалаш дlабегlаб цу беша. Иштта «Пригородный» совхоза а фуш вlашагlа а здеш дlайийнай гlамгlай беш.

Дукхача гаьнаша лерттlа хьувкъам телац опыленю ю фуш беша дlадийне ца хилча. Сомий бешамашка дlайийнача гаьнех 10—15 процент опылени ета фух хила езэ. Хlаьта уж къаьсттача мугlарегlа дlайогlа а еза. Уж юхе ца хилча сом ца луш гаьнаш я. Цу тайпара йолча беша чlоагlа теркам тlабохийташ дlайогlа еза опыленю ю гаьнаш а. Цlенача фух йолча гаьнаша кlезига хьувкъам лу.

Геттара хоав чам болаш ба «Подбельская» яха боал. Вайнахьа боалаш гуркий боалаш вlашегlа а техи, хьахиннa гибрид я из. Из латац дукха опылени е гонахьа опылитель ца хилча. Опылени е дlайогlа мегаргьа «Ильинка Драгана», «lаьрна Наполеон» «lаьржа Дайбера» яхача фух бола гуркий боалаш. «Подбельская» яхача цlенача фух болча боало кlезига хьувкъам лу. Халахете а, цу тайпара йола плентацеш я «Октябра 60 шу», «Аргунский», кхыча совхозашка.

Дlае эша материал ца тоъаш хилар бахьан долаш дукхача совхозашен колхозашен шоаш тlаккхаьчаро хьайю гаьнаш. Иштта lалашъяьча гаьний дикал массаза а лакха хилац. Кlезига дукха овла боикъабенна, шелал кхийтта а сек даьккха хилча во дlалат га.

Сомий бешамаш дlайогlача хана чlоагlа теркам тlакхийта беза гаьнаш йоагlьача бесса кlоаргал а долаш дlайогlара. lажий, кхорий, айвай гаьнаш дlайогlа еза привинка ю моттиг лаьттел 5—10 сантиметр лакхагlа хургйолаш. Кlоаргга дlайийна гаьнаш лерттlа дегlаахац. Тlеххьарча хана питомникашца арахец вегетативни хьисапе еба гаьнаш. Нагахь санна цу тайпара йола гаьнаш кlоаргга lочуьхкийтича тlеегlача гаьно а овлаш хец. Тlаккха уж хьеназа ца йолуш, гlаш йисаш, хьаъа хила хила массаза а лакха хилац цар.

Хаоттам мичча бесса бале а, бlаьсти дlайийнача гаьнашта хий тоха деза. Нагахь санна йокъал яле, май бутт хьатlаккхачалехьа шозза-кхозза дилла деза хий.

Чlоагlа лоархlам болаш да гаьнаш шоай ханнахьа а ниса яlар. Хургбола лакха хьувкъам кlал хlама а ца оттаеш хьаллоергболаш хила еза га.

Къона гаьнаш йоилга дикa вlаштlехьдаьккхад Наурски плодопитомнически совхозашка, «Ассиновский», «Родина», «Пригородный» «Ленинский путь», «Ореховский», «Урус-Мартановский» совхозашка. Из болх чаккхбоаккхача дикна новкъостал ду lилма-тоххама станцерча lилман болхлоша.

Халахете а, гаьнаш йоилга тlехьадоахаш, балха дикал лакха йоацаш моттигаш а я республике. Из бахьан долаш гаьнаш лата тlехьагlа йоллу, хьувкъам а лохлу, хlаьта гаьнаш шоаш а дукха яхац.

Къаьнача сомий бешамашкара гаьнаш дегlахаш, яьнача хаинга хьежжа хьувкъам лохлу, гаьнаш а цхьан шера латаш а воах шера ца латаш я хул. Иштта йолча бешамашкара гаьнаш къок а еш еlача банъяхьа я. Цу гlуланкха бухь дlа а тедаш, гонахьа къона тlаьоврош хьатlайоалийт. Массехк шу хьалха цу тайпара гаьнаш елар «Заветы Ильича», «Родина», Мичурина цlерагlча совхозашка. Иштта еlа гаьнаш дикагlа лат, хlаьта сом а чам болашагlе хул.

Вlаьсти, lалам сомадоалача хана. Деш дола деррига агротехнически балхаш тlадероадаь хила деза гаьнаш дикагlа дегl кхухьергдолаш, хьувкъам лакхагlа нхебергболаш.

Вlаьсти гаьннашта чlоагlа эш азоти фосфора. Цудухьа Нохч-Гlалгlайчеве йолча почвени а климатически а ерритача зонашие удобренеш тувса еза. Удобренеш тайсача банъяхьа л март бетта, эзза токалехьа 2—3 кlира хьалха, шоалагlе — май бутт чаккхбоаллаш. Лаьттанга а дlоегlача гаьний яьлачa хьлага а хьежжа хlара гаьна 0,3—3 килограмм удобренеш товс.

Хий дехка аьттув болча бакъяхьа да лаьттанга а хаоттамга а хьежжа бlаьсти шозза — диазза хий диллача.

Гаьнашта гонахьара лаьтта аьхна а аьхка кlаьдде деза, оасар цlендаь дlадаккха дела. Удобренеш тайсача, хий диллача лаьтта юха а кlаьдде деза.

Чlоагlа лоархlаме да бlаьсти чоапилг латаргйоацаш а лезар хургдоацаш а обработка елга. Гаьнашта зе ца деш ядохимикатий лакха концентраци а йолаш, лерттlа обработка а вlаштlехьдоал из болх чlонакаш яттlалехьа дlаболабича. Баьцонгlаш лоразяра йолча станце телача хьехамах чаккхбаккха беза из болх.

Н. РУБАН,
«Плодопром» яхача трест директор, юртбоахама lилмай кандидат.
Р. РУБАН,
НИС-а исследователь, юртбоахама lилмай кандидат.

Ма хулла дикагlа хьайбаш lангара дахар духьа еррига торонаш оарцагlъяьхьа къахьегаш ба «Гудермесский» совхоза хьайбаш леладераш. Царна шоай низ дlакхоачо новкъостал ду хьайбашта доакъар хьатlаккхухьаш, помещенеш цlенъяьчул тlехьагlа царна чура транспортерашна арадаьнкха кхо, нувхаш дlаккхухьаш болча механизатораша. Царех цаl — Абдулмежидов Вахид. 1958 шера деза механизаторалла болх беш йоккхо опыт lоаяьча цун трактор болх бе кийча хул хадданза. Иттлагlча пятилетнера шийн план диъ шера кхоачаьяь цо. Дика хьехамча а ва Вахид. Механизатора говзал караерзас цо новкъостал даь дукха кагий нах ба. Хlанз цунца цхьана ферме къахьегаш ва трактора тlа болх бе цо lомаваь къона механизатор Буралиев Ваха. Шийн вокхагlа волча новкъостал тlехьа ца виса гlерташ хьавоагlача цо дийвахьара балха норма юкъера лаьрхlача 140 — 150 процент кхоачашъю.

СУРТА ТlА: «Гудермесский» совхоза къона механизатор Буралиев Ваха болх дlаболабе шийн трактор кийчъеш ва.

В. ФОМЕНКО сурт тоесш.

ДОЗАЛ ДЕХЬАРА

Баия яхача бразильски штате Сан-Франсиску яхача хи тlа Советски Союзо новкостал а деш хьалъеш латт цхьа миллион совгlа киловатт мощность йола «Собрадинью» яха гидроэлектростанци.

ГЭС хьалхара агрегат хlанз тоx луш я. Шоллагlча агрегата монтаж е а маладка е а юлаьй. Бразильски болхлоща цхьана къахьегаш ба советски специалисташ а.

Бразиле пачхаьалкхени шоай довлахьарен компанеш тlехьа я СССР-ен СЭВ членаш долча кхыча мехкашцен ваши гlойле йола торгово-экономически цхьана гlуллакхаш леладара.

СУРТА ТlА: ГЭС хьалъеча.

Г. ПЕТРОВА сурт. ТАСС фотохроника.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

ЗИМБАБВЕ УРОКАШ

Родезе хиннача парламентски хоржамашка Зимбабве патриотически фронт кот а яьнна къамаш цхьогlон правительство хьа а я ъ дlаьнаш Африкера тlеххьара английски колони.

Вlалла дукха ха йоацаш а тlехьа къулба-африкански пропаганда цlогlа детташ яр патриотически фронт котйоале, мехка «хаос хургья, чура тlемаш долаьургда, хьмметтел цlий lо а гlоргда» яхаш. Цхьабакъда событе делимо комментареш хувца езача кхоачадир гlулакх.

Дlахайкаьча шийн мукъагlарча Зимбабве правительства программо хьахьокх из 1965 шера дена тlема хьала тlа болча мехкара гlулакхаш ма тарлу сихагlа лердlадаш, бухсоцаш машаре вахар lалашде гlерташ хилар. Хувцаш да тlемаш лаьттача ханара законаш, нукъабуалийт политически тутмакхаш. Дика тlаийцад дилла Зимбабве баха сацара, дагlа Африке баьхача наьха ярош санна бокъонаш а йолаш, прогресс бахьан къахьегара тlахьехаш премьер-министра Р. Мугабе кlай цlока долча гражданашка даь кхайкар.

Кхьметтел буржуазни кепайоавно а мукlарло ду, керда правительство бахах нах ма хулла шерагlа политически а экономически а вахара юкъе оза гlерташ, пачхахьалкхен органашна цар викалаш хулга lалашде гlерташ хилар. Иштта, «Таймс» яхача лондонски газета лерхl патриотически фронта правительства политика реалистически а машар оттабара тlаерзаяь а хилар.

Зимбабве хиннача хувцамаша новкъостал ду Африка деррига къулбехьерча дакъа тlа политически хьал тоаде. Шийн программни заявлене тlа кердача премьер министра кхайкадаь регионa деррига мехкашца шоаш машаре цхьана баха лоаш хилар. «Фронта юкъерча» пачхахьалкхенашта духьаларча агрессе плацдарм хиннa лаьтта из мохк, стабилизирующи фактор а хина дlоттаргба хlаьчул тlехьагlа континента къулбехьерча дакъа тlа. Цунна цхьана кердача Зимбабве правительства заявлени яь ЮАР-е апартенда а расова дискриминацена а духьал къовсам лоаттабеча организацешта моральни дипломатически гlо де ше кийча хилар.

Иштта, алхха ЮАР-ра цхьа расистски режим а хlанз Африке кхохкама кхувдаргш хиннa латташ. Гlулакх даькъе барта ба дукха обозревателаш. Хlаьта цу хьакъехьара Зимбабве масал хьокхаме а да. Цо къаьтта хьагойт, гlуланкхаш политически даькъе бокъонца цхьан нога тlа дахар, хlаьта цунца цхьана Африке машар оттабар цунах хьакъоастаде йиш йоацаш дувзаденна да колониализмах расизмах юхедисараш цlендаь дlадахарца, моллагlча расах уж бале а беррига гражданашта цхьатарра бокъонаш яларца. Зимбабве халкъо герз бе а долаш къовсам а лоаттабаь, расисташи малхболехьара цар опекунаши политически lабдал диза шийн бе а делла хоржамаш ца дича баргбоацча оттабир, доходир шийна маршпеточе режим начнолла гlийртача империализмо дийрхlараш. Зимбабве урок къаьтта я: кхисто йоаце эксплуатацен система ца йохийта гlерташ империалисташа мелла хlиллаш маневраши лелайой а, хоадам бе до дола дол ала дезар халкъа.

КРИЗИС ИРЛУШ ЛАТТ

Иранаи Вlашагlкхийттача Штаташтен юкъерча гlулакхий кризис тlа-тlа ирлуш латт. Керда конфликтни ситуаци эттай укхаза дlаваьккхача шаха даьча зуламийн Иране США леладаьча гlулакхийн хьакъехьарча Ирана претензешка хьажара Тегеране ена хиннача дувен халкъашта юкъерча комиссе балха результаташца дувзадена.

Ховш доагча тайпара, Ираски lаьдалашех ООН генеральни секретара К. Вальдхаймех баьча барта кийлен тlа хьаьча комиссе членаш, дукхазза вlашагlбеттабенаб Ираски официальни нахаца, хаттараш даьд шаха деспотически режима охранка САВАК пебаттенашка фаничeски халонаш лайнача бlаь совгlа нрандара. Комиссега дlанхачийтадар законагlа доаш 500 миллиард риал гаргга хlама шоашта чудихьачeв зехьа доадаьчем шаха а цун дезала а lаьмате дукха рузаэ ночкъадаь хилараш мошенничество лелаль хилараш тешал дeш дола документаш. Аятолла Хомейни паькъа тlехьа болча. США посольства здане американски заложникаш соцабьча студенташа дlакхачийтад комиссега США геттара гlожа Ирана чурча гlулакхашта юкъегlерташ хилар дlагойташ дола документаш.

Геттара корзагlаьккхар Вашингтон студенташа комиссе членашта беррига заложникашца къамаьлаш де мукъа ца баларо. Студенташта хетачох, заложникий цхьалола дакъа комиссе кхета йиш йолаш хиннад, амма духхьал шахен США-и Ирана духьал дaь зуламаш дувцаш болча теший хьисапе — кхыча тайпара хилча, цар яхачох, цунах «американски империализмана» товр хургдар. Хомейне паькъа тlара бовлар хургдар. Цу хьакъехьа правительстваца къовсамаш хиннача студенташа предложени ьлр заложникий гlулахкаш бола бехктокхам исламски революционни совета тlабилла аьнна. Цхьабакъда дукхагlа бола совета членаш раьза ца хилараш из предложени чаккхьлаьзар. Латтача гlулакхага диллача, американски заложникий хьакъехьара дош, хетаргахьа, къоастадергда духхьал мехка парламенте хоржамаш а даь парламент болх бе йолаенначуа тlехьагlа, цешта аьлча май бутт хинначуъ тlехьагlа.

Студентий позици сьалнац Иране бахача тоьал дуттача наха. Тlеххьарча деношка Тегерана США посольство йолча районе антиамерикански демонстрацеш хилар, царна юкъе дакъа лоацаш хиннарагlа геттара во могадир Ирана гlуланкхашта американски империализмо леладаь тийша балхаш.

Событеш цу новкъа хьовзар бахьан долаш антиирански истери цlаькха а хьаьра Вlашагlкхийттача Штаташка. Ирана юхе 20 совгlа тlема кема вlашагlа а теха ший цу райоиера тlема низ кхы а совбоаккхаш йоаллача Вашингтоно гуттахьа кхайкаду Ирана духьал тlема низ боаккхаргба ше яхаш. Тlа-тlа дукхагlа кхайкарал ду США официальни наха Ирана экономически блокада оттаc, США-ра ирански дипломаташ лахка, Ирана духьал дерзадь дола кхы гlулакхаш де яхаш. Вашингтоно раьза бац ирански оагlоно яхачунга ладувгlа — дlайахча хана США Иране леладаь гlулакхаш леладе бокъо йоацаш лерхlа, дlахо йодача хана Ирана чурча гlулакхашта юкъе гlертарг ца хилараx дош дала, духамло вола шах Иранага дlавалара а цо дlадихьа рузкъа юха дахкара а духьал-ца хила.

ЧlОАГIАГIА lОТКЪАМ БУ АСЕАНА

Техьарча деношка империалистически низийн Пекинан оагlонгахьара чlоагlа lоткъам беш ярех объект хиннa латт Индонези, Малайзи, Сингапур, Таиланд, Филиппинаш вlашагlтохаш йола къулбехьен - малхбоалерча Азен пачхахьалкхений ассоциаци (АСЕАН). Цу низашта лоэра АСЕАНА мехкаш Къулбехьен - Малхбоален Азерча империалистически политика орбитана юкъеозар, из Индокитая социалистически мехкаштен Афганистанан духьала срзаь йола политика цар хьаллацар, антисоветски гlулакхаш айдара уж юкъеозар.

Малхбузенеевропейски «девятка» США-на товр де гlерташ, дуней халкъашта юкъера кхохкам айбара йола хlанзара американски никъ шоай партнерашна могабайта гlерташ хинна йола Европейски экономически сообществан АСЕАН-ен мехкий кхычa мехкашцарча гlулакхий министрий Малайзе столице — Куала-Лумпуре совещани чаккхйоаллаше а АСЕАН-а цхьалолча мехкашка гlолла го баккха вахав Китая кхычa мехкашцарча гlулакхий министр Хуан Хуа.

Маниле дlахахьачача самолета трапа тlара lовесса а валалехьа бlехагlча тайпара Советски Союза духьала доацар дувца волавенна пекински эмиссар. АСЕАН-а мехкаш Таиланда тlалатт яхача «вьетнамски кхерамца» кхераде гlийртав. Цуя пиовоканонни хабараш доацар дувцаш хина ца. lеш цхьанкха хlамах дош ца хеташ деш а дар, ховш ма дий укх деношка Филиппинай президента Ф Маркоса «Таиланда духьала тlом хьоабергбоацилгах ше тешаш хилар» белгалдаьккхалга.

Китайски викало бихьа никъ АСЕАН мехкашка лоархl ассоциаце членашта дар къаман хьашташа гаьна дола гlулакхаш чаудохха гlерташ. Китая великодержавни стратеге «политически заложникаш» цу мехкех бе гlерташ Пекино леладу аоrlахара хlама санна. Хуан Хуас леладеча гlулакхашта комментареш а еш Индонезе парламента спикера Дарьятмос белгалдаьккхад Пекина тlаеlла шийн лоалахошта юкъера шийн политика союзникаш лохаш я аьнна.

Бакъда цу гlулакхуьнца цхьана из кхоачаш де гlертар кхыдар да, хlаьта из ма дарра кхетаде АСЕАН-а мехкий массехана вlаштlехьа а далац. Шийн экспансионистски политикана Китай юкъе а озаш США-с Пекинага шийн безам бар леладайт Къулбехьен - Малхбоален Азе. Шоай оагlонгахьара китайски гегемонисташ а Индокитаи социалистически мехкаштен асеановски «пятерканех» юкъе юкъ йолла а гlерташ бокъонца йолча цар союзниках — Советски Союзах уж дlахоададе гlерт, цунца цхьана шоай гаьнна дlайолхаш йола экспансионистски планаш Къулбехьен - Малхбоален Азе чаккхьяхара аьттув бола хьалаш хьаде гlерт. Цар чулоаш тьакхайаьбаьб 1965 шера августе КПК ЦК Политбюро заседане Мао Цзэдуна: «Къулбехьен - Малхбоален Азе вайга хьахкечанза яргйоацаш я».

Из гlулакх кхоачашдара ваха го боахаш лел хlанз китайски министр а.

В. КОРОЧАНЦЕВ,
Г. КУВАЛДИН,
Л. ЖЕГАЛОВ.
(ТАСС).

Тахан 32 шу дуз СССР-ан НРБ-ни юкъерча доттагlала, цхьана гlулакхаш леладара, вlаши гlо дара хьахехьарча Договора кулгаш яздаь

ВАЙ ДОТТАГIАЛ ДОХАРГДОАЦАШ ДА

Советски Союзен Болгарен халкъашта юкъера гаргалол мел йоккха я яхаш кlезига дийца а дац, из а дийцац. Амма цlаькха а цlаькха а вай теркам тlалостабу вежарий доттагlала сий долча исторена — цунна шоай деташ дlаденнача наха.

Манев Михаила дукха ха йоацаш 70 шу даьннад. Шийн 19 шу даьлча коммунист хинна из, монархическо-фашистски диктатура лаьттача Болгарски исторе эгара lаьржагlа хиннача ханашка революционни болама юкъе хьинаре дакъа лаьцача воахала вийнал ва. Революционни нагархой цу воахало шийн еррига дегондало Сийлахьбоккхача Октябраца йийзаяр, СССР, советски комсомола опыти толамаши чlоагlа довза а ловш.

— Моллагlа советски книжка каранхаьчача ирах хулар тха, — дагалувц Манев Михаила. — Мел санъелдам боалаш ешар наха цун оагlош, цул тlехьагlа мел говза къайла доаккхар полицена...

Соца яьмаьл дечо хьагойт сона 20-чен 30-чен шерашка араййнна массехк советски издани, цун библиотеке эгара сий долашагlа йолча моттиге латт уж. Халкъа lаьдал котдаллалца даьха уж книжкаш дукхаза кlоаргга лаьттах дехка дийзад уж долчун...

Софиена юкъе я Будапешт оалаш йола улицилг. Тlехьиттлагlча шерашка укхаза къаьнача заьнех цхьаннена чу яр университета филиал. Дукхагlча хана лекцеш йолаш lалаьмате йоккха аудитори ях а хьалъяхзар. Амма 1942 шера 9 июне цец а вайна наlарга сецар профессор: аудитори йиза яр, нах багlар кораш тlе а зале наха дlа-юха аха йиттача моттигашка а. Профессора лекци а йийша кафедра тlара lовала а ехелехье, цун метта дlаэттар Манев Михаил. Цо дир цlаккха а саго ца даьча бесса майра, юха ца узалуш дагардаь дlа а оалаш къамаьл. Иштта дар цо къамаьл чаккдоалаш аьнна дешаш:

— Дlаяккха фашистски диктатура! Дlаяккха фашистски террор бокъо ца хилари! Аз кулг айду Советски Союзаца дипломатически гlулакхаш юхидоладара тlехьа! Вай Советски Россецарча вежарий доттагlала тlехьа да!

Ладувгlаш хиннараша чlоагlа тlоараш детт. Маневна дlатlаболх студенташ-комсомольцаш:

— Тоъаргда, Миша! Дlагlо!

Массехк минута яьнача хана, Михаилаца цхьана студентий группа Будапештски улица саьнга дlахкаьчача гучаьлар полице хьалхара нардаш: хlаьта Раковски улица йолтахьара говраш майолха хехка йоагlар полицейски эскадрон. Михаилеи цун новкъостий аьттув хилар къьха коа гlолла кхыча улица тlа а баьнна дlабаха.

Кlезига ац София улицаштен майдаштен, цун университета аудиторешта дагайоагlа цу тайпара йола митингаш, собранеш, демонстрацеш. Уж хулар Советски Союза хьалловцаш йола манифестацеш е кlезиг-дукха цунгахьа узабезам бар вlалла де йиш йоаца хlама лаьрхlа доллашехьа. хlаьта боккха лоархlам болаш а яр 1934 шера хьаккий. СССР дуней халкъашта юкъера лоархlам лаккхбалар, болгарски халкъ традиционно Россеца дика уйла йолаш хилар, германски агрессе кхерам теркал а даь, К. Георгиева правительства СССР дипломатически гlулакхаш леладе йолаелар. хlаьта болгарски столицана юкъе советски посольства здане тlа урагlъяхар марси жlови тlалатта цlе байрах.

— Хала да дуйна. — йоах Манев Михаила, — цу сий долча байрахах тхона мел кхаъ хилар а тхова из мел хьансара яр а. Эзараш бахьанаш лехар советски посольства здание юхе гlолла тlехдовлара а цун пенах оагlув дlатохара а.

Цхьабакъда болгарско-советски доттагlал дегlадоаладара даькъе хьалхара толам баьнкха бале а. БКП членийн дукхха халонаш нокъзара яха йийзар. Иштта, е массанахьа а е цу сахьате а вlаштlехьдаланзар Софие хьаьча «Болгари — СССР» яхача обществе отделенеш вlашагlйохка. Цул совгlа, монархо-фашистски lаьдало «шийн» нахага гlолла тlахьожам лоаттаборa цун балха. Хlаьта а БКП тlехь-тlехьа дукхагlа доллаш шийн бе деллар центре а моттигашка а Общества довл делга. 1940 шера Общества Пазарджикерча отделене хьалхара секретарь хилар новкъост Манев. Дукха ца говш Болгаре кхаьчар советски книжкаш, альбомаш, фотовыставкаш. Волабелар lалнмате боккха культурни а политически а лоархlам бола цlенхашттара болх.

Цунах хьахинараш боккха лоархlам болаш хилар Болгареца доттагlлени вlаши гlо дарен договор дарах Советски Союза енна предложени хьаллоацаш бахача нахага кулгаш яздайтара гlуланх доладеннача хана. Болгаре правительствага из предложени кхачарах бола хоьм геттара дlабаьржар беррига мехка. Окружной партийни комитета член хиларах тарра Манев Михаила тlадаллаьдар СССР предложени хьаллоацаш йола пропагандистски кампани вlашагlйоллара Саранески районе гlолга. Шоллагlча дийнахьо а юха йолаелар Софие советски предложени хьаллацар дlадехаш йола болхлоша, ахархоша, интеллигенце кулгаш а яздаь йола дукхха телеграммаш, резолюцеш, письмош, протоколаш.

Хьатlаккхаьчар 1941 шу. Гитлеровски Германи тийшача балхагlа летар Советски Союзах. Болгарски монархо-фашистски режимо йолайир антисоветски пропаганда. Обществон цун отделенеши йохайир, цар кулгалхой лийцар.

Манев Михаил Пловдиевски набахта чувеллар. Цун суда хьалхашка отта вийзар антифашистски къовсаман болгаро-советски доттагlал чlоагlдара лоаттабеча къовсаман юкъе дакъа лацарагlа.

...Тlеххьара судебни заседани. Прокуроро дlадех Манева топаш тоха суд яр. Вlалла ца баькхача бесса дукха баьхнар малагlа решени ергъа яха дош къоастадеш. Тlаккха Михаила вlалла дага а ца хина приговор деша болалу: дийна мела чувалла дилла а ше цхьаь а хургболаш.

1944 шера 9 сентябре революци котъяьннaчул тlехьагlа из «тамаше» гlулакх мишта эттар кхетаде дагахьа суда архивашка хьож Манев. Гlулакх мишта нийсденна хиннад аьлча, суда членаш хиннарех шиъ Пловдивера граждански судахой хиннаб. Цар вlаштlехьдаьннад судага йолаш йола даннеш Манева топаш тоха суд яра кхоачамбоацаш хиларах суда вож членаш тешабе.

Болгаре лаьтта керда вахар эттад. Социализм хьалъеча, болгаро-советски доттагlал чlоагlдеча хьинаре дакъа лоац коммуниста Манева. Вай вошал, йоах цо, халалла кхаьча а чlоагlденна а да. Тахан иза вай халкъий, коммунистически партей тешамеча бе довл, доттагlалах, цхьана гlулакхаш леладарах, вlаши гlо дарах долча Договоро чlоагlдаьд, из цlаккха а дохаргдац.

Н. ЗВЯГИНА.
(АПН).

ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРЧА ТУРИЗМА ДЕШАРА БАЗА

Туристски мохк хиларах тарра Болгари шерра йовзаш я. НРБ правительстваи Вlашагlкхийттача Къамий Организацен цхьана оттаьча программах lаьржача форда йистте уллача Бургас яхача городе дунен халкъашта юкъерча туризма кулгалхой говзал лакхъю Центр йиллай.

Хlанзара дешаратехнически лара йолча центре шоай говзал лакхъеш ба болгарски а доазол дехьара а специалисташ. Кадраш говзал лакхъеча а туристашта гlулакх делга тоадеча а долча салаlара комплекса дешашка хьожилга а чудоагlа цуна.

Дешара корпуса диазза вlаштlара яьча здане чу 30 дешара кабинет, сервировкана лаьрхlа дешара залаш а йолаш кухни - лаборатори, телевизионни студи, кафе- кондитерски, тенниски зал, читальни а йолаш библиотека, архивни помещени я. Кинокабинеташ, пхе меттала перевод ю аппаратураш а латташ 500 моттиг йола ши актови зал я. Дешара корпусе хьалъяй 300 моттиг йола отель.

Димитр ТОДОРОВ,
болгарски журналист.
(София - пресс-АПН).

Сагги Iаламан

МИШТА КЪОАСТАЕРГЬЯ «КАСПЕ ПРОБЛЕМА»

Климатически хувцамаши сага тIулакхаши тIа-тIа чIоагIагIа Iатхъ Каспе кхела. ДIадахача ах бIаь шера хьачуухаш дола хий чIоагIа кIезигдалар бахьан долаш цун боарам 312 сантиметр лохбеннаб. Форда керттерча хин артере — Волга — тIеххьарча 25 шера 1300 кубически километр хий «дIакхачийтадац» фордага. Из бахьан долаш дикка готъеннай цун че, хувцаеннай форда гонахьенаш, гучаьннай керда гIайренаш.

Iилмахоша лерхI, нагахьа санна гарггарча 15 — 20 шера де дезаш йола гIулакхаш ца дойя, Каспийски форда боарам кхы а 1 — 1,5 метр лохлургба аьнна. Цо дергда цар тIехьале мишта хургья ала хала дола экологически хувцамаш.

Цудухьа советски специалисташа отта а яь могальй форда боарам хувца ца балийтара а лакхбара а, цунна чурча хин дикал лакхъяра а йола массехк проект. Эгтара перспективнегIа хургъяр аьнна хет цхьаболча специалисташта Кавказа лоамаша вIашагIкъоастадаьча Каспийски Iаьржачен фордаша юкъе кеман а леларгдола 1100 километр дIаьха канал даьккхача. Iаьржача форда боарам лохлургбац из даьдар аьнна, хIана аьлча Дуьнен океанах боаллаш ба из. Амма из проект лоархIаме кхоачамбоацар доаллаш я. Расчеташа хьахьокх, нагахьа санна цунчул дикагIа дола Iаьржача форда чура хий Каспена чухха доладелча, из Iалаьмате во Iаткъаргда цун флорай фаунай наггахьарча моттигашка мара доацача тайпаьшта.

ХIанзарчоа де лаьрхIара. Каспе хин боарам лохлулга духхьал карара бIаьшере йолаелча дехз а эзар кубически километр совгIа каспийски хий чуэза Кара-Богаз-Гол яха Iалаьмате йоккха залива дIакъовстанна наьккъаца кIезигдар. Залива чурча хин боарам кхо метр лохагIа ба форда шийна чурчи чинчул. Мишта хила йиш я из? Цун хьайле латт укказа хIара шера дукхагIа йолча хана Iалаьмате йийхи чулаш хилараьхи хIаьта догIа геттара кIезига делхарахи. Iалаьмате дукха хий Iи хиле ситела хьалдодий хилар бахьан долаш залива чурча хин боарам лохагIа латт, цудухьа Каспе чура дукха хий пасоццаш залива чу дIачуух.

ХIанз Кара-Богаз-Гол залив форда талгIешка хIама ца дайтара шаккхе а оагIув хьенха а болаш йолчи ялх метри ах метри лаххана плотинаца фордах дIакъоастаеш латт. Дунен гидротIешлош хьалъяри практике духхьошха хьалбеш ба цу тайпара йола гIирс яссален хьалашка. ТIехьагIа цу плотина тIа гIолла автомобильни никъи машинникъи билла лерхI. Плотинана уллув хьалбергба хий чаккхдуваттъта гIирс.

Пролив дIакъовларо торо хилийтаргья форд хIанз санна сиха тIийх ца балийта, амма кху тIийх ца болийташ соцаберган. Цудухьа деш латтош да къылбосадехьарча долхача хиний цхьалола дакъа Каспена чухьовзадарца дувадени Iилма тохкамаш. Iалаьмате йоккхача резервуара хьисапе лайда эш дерхI КIейча форда Онежски заливах. Цун шаккхе йист Соловецки гIайренаш йолчи моттиг ша бола дамба хьал а яь вIашагIьювзаргья. Хьавьостальча хий лоаттадеч моттиг чура форда дира хий шендаь араозаргда. ТIаккха ца хьалъюзаргья Онеги Северни Двинан чурча тезача хих. Цу тайпарча искусственни Iамо йиш хулийтаргьяр хии цньяний системагIа Волгина я цунга гIолла Каспена а шер-шера 25—30 кубически километр хий тела.

Елена ПРЕСНЯКОВА.

МОСКВА. М. Горьке цIерагIча берийи кхелетарийи фильмай студе киногруппа болх беш хилар массехк дийнахьа къаьнарча Кремле коа. Режиссер Сергей Герасимов «Петра къонал» яха керда фильм доаккхаш ва. Из дашии серегIа латта «Дефа» яхача ГДР студе кинематографисташца цхьана доаккхаш дола фильм. Операторашпостановщикаш — С. Филиппов (СССР). Д. Хорст (ГДР), художникаш-постановщикаш Борис Дуленкови Александр Попови, композитор — Г. Свиридов.

СУРТА ТIА: фильм доаккхача хана. Юкъе латтар — Петра роль ловзаер — МХАТа театральни школа чаккхьалхка Золотухин Дмитрий. Аьттехьараар — фильма режиссер Герасимов Сергей.

В. МАСТЮКОВА сурт. ТАСС фотохроника.

ЮРТАРА ОБЩЕСТВЕННИ КХАЧА

Литовски ССР юрташка тIа-тIа шерлуш латт общественни кхачан предприятей сеть. АПН корреспондента Бронюс Австинися хаттарашта жоапаш тел потребительски кооперацие республиканский Союза председатела заместитела П. М. Шиманкися.

— Пятрас Мечиславович, фу бахьан долаш эттад хIара вахархочун шийна кхачам хиллал юртбоахама продукташ ше Iалашъе торо болча юртарча моттигашка общественни кхача вIашгIехьбенхарах дола дош?

— Общественни кхача вIашгIехьбаккха безаш хилара дола дош эттад юрта боахаме социалистически хувцамаш дарца дуваадения. Хьалха юртарча къахьегамхочоа дага а дохацар ший цIагIа доаца хIама даа. Цун торо яцар кхьметтел хилаоь дергдоаца товераш эпа а.

Боахама экономически низ сонбалараца, юрта бахача нахьа структуре хувцамаш хиларца дувадения хувцалу по дIадехараш цунна эшараш. Из бахьан долаш дегIаба болалу юрта общественни кхача а.

ТIом дIабаьнначул тIехьагIарча хьалхарча пятилетнашка потребительски кооперацe керттерча декхарех ца дар юрташка тикаш ахкир. Юрта баха нах Iалашбара шоллагIа этап хилар общественни кхачан сеть хьалр. ХIанз унх сахьате Литва потребительски кооперацe доалахьа я 2210 предприяти, цу дахьъе 1404 столови, 80 ресторан, 50 кафе, цхьан тховна кIал вIашагIтеха ресторан, столови, кафе, бар, кулинари тика а йолаш йола 10 кхачан комбинат. Юрташкарча моттигашка общественни кхача дегIахьара темаех къьагта дуьш иттлагIча пятилетка хьалхарча дийъ шера предприятей сета 446 единица тIаккхетара фаьто.

— Юрташка баха нах столовешка хIама даара тIатовжара тенденци яц из?

— Из де гIертац тхо. Тха цIен-ноаной дуа хIама кийчдара гIулакх дндцена бац. ДукхагIа болча колхозойи совхозийи болхлойн дезалий шо-шоай гIонна дола боахамаш да, хIаьта шоай IаьдалагIа шоаш кхачан продукташца Iалаш а бу. Общественни кхачан предприятешка дила а ухаш бараш бахача нахьа цхьадола дакъа мара дац. Уж ба обедаш кийчдара ха йовe ца ловш бараш, дукхагIа кагий нах. Дукхачь юрташкарча столовешна хIама дуаш школьникаш ба. Бакьда, цхьан хана-м ерригача школашка столовеш хургъя тха. ХIама дуа пункташ эш арара тIабахьнарашта а. Цудухьа эгтара дикагIа бIаргагургйолча моттигашка. Маьхьашта юкхе хьалъю уж тха цита.

Юрташкарча столовеш болх геттара сихлу юртбоахама кампанеш йолаешнача хана. бIаьсти культураш дIаюош а къаьстта уж чуцаш а, болх ба могаргдолаш мел цар кхай тIа аревахьнача хана. Ха йоа ца яра, автомашинаша хьаккхул болх беш бола нах столовешка делкъийна хIама да е дIайха даар йоккхийча термосашта чу е детташ уж болх беш болча дIатIакхуьъ. Республика кооператорашка я лаьрххIа йоаь 1500 тайпа тайпара термос.

Белгалбаккха мегаргба общественни кхачан предприятей культурни лоархIам. Уж наха мел эшар долаш, чура хоза кийчъяь я. Цхьайола юрташкара столовеш йоккхийча городашкара араш а хьагаргIолаш художественни кийчьа а. Сфаралье кафе хьисапе бу цар болх, шоаш мукъа болча хана ух цига нах. Ресторанашна, хIаьта уж мала йий тха райони центрашкен кхьча йоккхийча нах бахача моттигашкен, саракхьа оркестр хул ашараш леххаш. Укказа саг йоалаеш маьро йоадаш хьаьший гулбу, вал ди дезду, кхьдола дезалий цIийн безалдаш.

— Мишта потребительски кооперацe общественни кхачан предприятей организацион структура?

— Тха ерригa предприятеш юкъарчал доацадаш районни потребительски общественен цар районни союзашен кулгалдеча 52 боахаме расчето объедимененa чуйоагIаш я. Массанахьа хIама яц аьйна и районий центрашка лакке аз йийца общественни питане комбинатаю. Цар я шоай района дукхагIа йоза предприятеш централизованно Iалашъеш йола деррига тайпаех полча ахфабрикатийи кулинарни изделейн цехаш.

Ахфабрикатий цехашa кIезига изделеш кийчъяц традиционни халкъа рецептаех. Юрташка ба халкъа кулинаре тIахдика говзанчаш — оаха цар опыт хьаьц тIахьежа а ца эцаш, хIанзарча ханарча производствана тIа а товжаеш. Рецептураштa даим тIахьожам лоаттабу, технологи, дIаяхийта еза ха, бийдала расход уттаю, кердаоваьх малагIа операци малагIча тIатьа хила езен технологически операцеш чакхъяхара тайайн. Халкъа нукхе итташ рецепташ цу даьхъе хьотте а йиц а еппа дIаьлнараш а, юкъейоазаьй тха ресторанашкен столовешкен. Цу рецептех юйцбаь кхача чIоагIа наха хоаташ ба.

Колхозашен совхозашен лоаттаду юрташкарча столовешта шоай планоиш маьхех дуьх, шура, баьцадараш. Цхьадолча боахамаш кхыметтел мах боцаш е лоаттаю шоай столовешта коартоламиш баьцадараш. Цудухьа маьхаш городашкарчул лохагIа да юрташкарча столовешка.

Дукхача районий потребительски общесвташкен союзашкен вIашагIдехнад шоай гIонна доле боахамаш, цига чухкоеб хьаккарч доахаш, коа тIера оалхазараш, кроликаш делаю. Нагахьа санна карара пятилетка йоладуш литовски потребительски кооперацe чуоттадаь хьайбаш кхаьба 2100 центнер дулх лаьккха тиннадале, 1979 шера шоаза дукхагIа лаьккхад из. Уж я общественни кхачан предприятеша совчагIа IотIакхетащ йоли ресурсаш.

Массехк дош аргда аз общественни кхачан балхахоех. Бахача наха эша гIулакхаш дара лакха квалификаци йолча поварий, кондитерий, официантий кадраш эш. ДукхагIа йола ресторанаш кафеш цу тайпара йола кадраш кийчъеш йола школаш а хиина дIаоттадй тха. Республике болх беш я 11 кулинарни школа, шиъ кондитерий школа, барменийн школа, официантий профессионально-технически училища, цар шер-шера арахец 500 совгIа къона специалист. Берригa Литвай потребительски кооперацe общественни кхачан системе болх беш бола нах 17 эзар совгIа саг ва. Цар шоашта мел могар ду юрташка бахача наха лакхача боараме гIулакх дара.

(АПН).

ПРОПАГАНДИСТИЙ ДЕШАР

КПСС обкома политически сердалон ЦIагIа партийни дешара юкъьаьнцарча, юкъерча, лакхерча звеной пропагандистий республикански семинараш чакхъяьннай.

Цига къаьстта чIоагIа тергам тIабахийта дийнар ленински тематиках, занятеш вIаштIехьъяхара методиках.

Семинаре йийшар лекцеш «В. И. Ленин ваь 110 шу дизара хьалъехьара», «КПСС ЦК соцами идеологически къовсама цхьадола дешаши», «Владимир Ильича ханара бараштa цох дагадоагIарех», «Вахаре денлера позици хьаьрах», «Нохч-ГIалгIай АССР юрта боахама лоаттамахи цун дегIаахара перспективех», «Республика хьайбай боахаме Iилмани хьалхалаттача опытан карагIдьйнараш юкъенхаьарах», «Нохч-ГIалгIайчене комсаш лелаелга халкъа боахама лоархIаме дакъа хиларах», «Республике бьцадараш кхеделга дегIакхуалача долча вердадарех», «НГIАССР-е хиш дехкача хьиттаех эффективно пайда эцара долча наьккъех», «Хьажкlаш лелаелга индустриальни ларда тIа дахкарах».

Цу дешаех лаьца къамель лаш дир КПСС обкома лектора П. Н. Яськос, Грозненски мехкдаьтта института доцента Г. М. Овчарова, КПСС обкома лектора Р. З. Бековас, юрта боахама министерства керттерча инженера - землеустроителя Б. Б. Богатырева, юрта боахама министерства керттерча зоотехника Г. Г. Петросова, РСФСР кхачан промышленноста министерства баьцадарийн сомийн Iилма - тохкама станце отдела заведующе Л. С. Грачевас, республикански опытно-мелиоративни станце директора заместитела М. В. Ковальске, республикански юртбоахама опытни станце комсаш лелаяра отдела заведующе А. И. Шимякина, республикански юртбоахама опытни станце Iилман балхахочо Д. П. Звягина.

Гулбеннараштa шин творчески план йолаш хIара пропагандистагa болх байтарах, реферативни хьисапе занятеш чакхъяхарах, партийни дешара лакхерча звене итогони занятеш чакхъяхара методикех лаьца рекомендаци елар КПСС обкома политически сердалон ЦIен заведующе заместитела Л. Б. Кодзоевас.

Цул тIехьагIа шоай балха опыт дIа-юха эцаш къамаьлаш дир пропагандисташа.

Иштта, «Пропагандиста ше политически литератураца бе боагIача балхах» политически сердалон ЦIен библиотека заведующе Ю. А. Степановас, «Занятешка пропаганда технически средствах пайда ийбарах» политически сердалон ЦIен консультанта В. Н. Евдокимова дийцар цига.

«Гаргарчен Юкъорчен Малхбоалене латтача хьалех» лектора Б. А. Никольске лекци ешарца чакхъялар из пайдане семинар.

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ГЕРМАНЕ — ХЬОАШАЛГIА

Укх деношка республикера юрта боахама «Госкомсельхозтехника» дукха балхахой бахаб Германски Демократически Республике хьоашалгIа.

ГДР-е вай мехкахой хургба Франкфурт-на-Одере, Коттбус, Дрезден, Лейпциг, Берлин яхача городашка. Цул совгIа, уж хьоашалгIа гIоргба юртбоахама кооперативашка, дIаи хьаи йовзийтаргьа балха опыт, хозача моттигашка экскурсеш ергья.

Я. ВУБНЕНКО.

Газета аргIанара номер арайргья 22 марта.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

Сатирически пероца

КХОАЧАШ ЦА ХИННА ЛОВРАШ

Керда шу хьагIотташ Iалаьмате чIоагIа болх бе бийзар Грознерча почтамта. Гаргарча а, боьзача а, безача а нахага, кердача шерана уж дикъала бувцаш, хьагIадоагIача шера цаь вахар аразен беркатен хилда яхаш ловцаш а доахаш тайп-тайпарча моттигашка бIаьш, эзариш наькаташ ахийтар вай республикерта наха. Ужжал аькарга хьа а дахкийтар. Уж тайпа каькаташ дукха нийдир предприятешa, учреждениешa, конторешa, фабрикашa, заводаша. Болх тоалуйба шун, накха хьашташ лерттIа кхоачаме вIаштIехьдалда шун, яхаш, каькаташ кхаьчар общественни транспорта кулгалхошка, бувзамхошка, лаьха хьаштаеш кхоачашдеча службашка.

Машиныькъахошка наха ладаь хургда графикаа гIехьа ца юсаш поездаш лелийта трампайкашашa — дийнахьа болх бе арайоалийта вагонаш еха йоецаш хийла, бувзамхошка — адресаташта хинначи дIахьойла почта, болх дика беш хийла телефонаш. Иштта, шоай декхар лерттIа кхоачашдолла оаш, аьнна, кхьча службай кулгалхошка а цха хургда уж тайпа каькаташ.

Чаккхьичай шин бутт совгIа ха. Фуд цу гIулакхех гучадьнар? Совхьа санна трамвайно - троллейбусни управлене, машиныькъа отделене, бувзама производственно технически транспортеня управленей кулгалхошка хIара денна хIана ахац аьнна ух каькаташ-жалобаш. Личе тIа арахец еха трамвайш: е болх беш Iалараш хилад, о ток яц аьле оал, е цхьаннена тIехьа массая а йоагIа, е Iалаьмате дукха ха йоае еш хул трамвайга хьежаш. Хьалхи санна, хIинц а хьахоэ «Трамвай парке йода!» яха па хоалаь дешаш.

Иштта, кхоалагIча маршрутагIа ухаш йола трамвай 3 марта цхьайтта сахьт даьлча дена шийтта сахьт даллалца лелаш хилаяр. Цул тIехьагIа цаI шоллагIчоа тIехьа йолаш аха йолаелар 8 марта цу маршрутагIа лела трамвайш ворхI сахьт гайпийна даьлча дена дезза шии сахьета цхоаш ахи езача Черноречье дIа а цо ухаш. «Минутка» яхача остановкера городе юханхар. 10 марта № 5 йола трамвай еха пионерий ЦIенна юххе ши улица вIашагIкхетача сеца лаьттар цхьан сахьатан ах сахьатан, кхьметтел троллейбусаш лела йиш йоацаш, царна никъ а бийхка. ХIаьта цу дийнахьа кхоалагIча маршруте яха еаш йола пхи трамвай яха езача Черноречье дIа а ца ухаш. «Новые Алды» яхача остановкера юхаергар. Балхара пIаухаш болча къахьегамхой цигара баьния гIаш Черноречье дIаяха бийзар.

Массехк ди хьалха «Партизанская» яхача остановке гIолла, цига дукха нах латташ а, цхьаннена тIехьа шоллагIьяр а йолаш уж нах тIа а ца хоьшабеш тIехьаьлар №№ 5, 3, 6 маршрутех йола трамвайш. Остановке трамвай хьаьххоаччаше а нах тIахоччаа дагаболаш тIаболар, дIатIакхачаленьа «Трамвай парке йода!» яха дешаш хьа а хезе юкабоалар. Иштта латташ дукха ха яьккхар цар. Мала тоалургдолаш лахьогI уж гIулакхаш?

Бувзама балхахоех дувцаргда вай. Массехк шу да городе «механизированни доставка» я яха. Бакъда, цу механизацех хIана лер а йицаяц. Машина ехача, шоллагIча дийнахьа мара хьаьхьац почта.

Болх Iалаьмате во бу городерчи телефонаша. Нагахьа санна хьа телефон кхьаьнеца йолалуш яле, хьай хур Iа дой а шийнеца йолалуш йола телефон йоаьи аьлла ноиккъестаца къамаьл де вIаштIехьдаргдац хьа цкъаьа. Иштта хала да «97», «94» йолча коммутаторашка гIолла телефон тоха а.

Дьара кхы дикагIа-м таксеара гIулакх а дац. Нагахьа санна самолетана е поездана хьо кхьичхьяра бийса сахьасинача хана пIаенна хулс, аэропортера, вокзалера дIавахи такси йоаца латтаргва хьо ицхьакъда, шортта ба шабашникаш. Хьогара цар боаккха мах а ба «шортта». Цига ца латтар духьа дIалу-кх наха цар довнихао. Таксе боагIача бесса болх боре, тела безаргбарий из?..

Лоацца аьлча, кхоачашхиназац хьона ловраш. Малав цу гIулакхашта бехке?

С. ВОРОНИН.

ТЕЛЕВИДЕНИ

18 МАРТ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Iуйранара гимнастика.
9.05 — «Орленок» яхача телестуде концертни зал.
9.30 — «Искусства мастераш». Халкъа артист Б. Петкер.
14.30 — Кердадараш.
14.50 — «Францехь гIолла». Кинопрограмма.
15.30 — Къоначи техникашта дьорадIа передача.
16.15 — Коми АССР нанен халкъарен пачхьалкхен ансамблан концерт.
16.45 — В. И. Ленин ваь 110 шу дизарга. Ленински моттигашка гIолла. «Октябра денойшка» яха документальни фильм.
17.40 — Спортивни программа. Австрера передача.
18.30 — «Санъерламе уткаш».
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Iилман вахар».
19.30 — А. Бабаджанян. Концерт.
19.40 — «Сережа» яха художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.35 — «ДаттагIин юкь-сийнт». ДIаяьхьош вар — йоазанхо А. Алексин.
22.20 — «Тахан дунен тIа».
22.35 — Балета артистий концерт.

II ПРОГРАММА

8.00 — Передачай программа.
8.10 — «Шахматни школа».
8.40; 9.40 — Советски пачхьалкхен права лардаш. 8-гIа класс.
9.10 — ПТУ дешархошта. Эрсий мотт.
10.10; 14.45 — Французски мотт.
10.40; 11.40 — Обществоведени. 10-гIа класс.
11.10 — ПТУ дешархошта. А. Блок. «Шийтта» яха поэма.
12.10 — Лакхера математика. 3-гIа курс.
13.35 — Философи.
14.15 — Деша отта кийчлучарна. Эрсий мотт.
15.15 — Хьа ленински библиотека.
15.45 — А. И. Куприн. Вахарен кхоалламен оагIонаш.
16.30 — Эараш — хьехархочоа. Хими. 10-гIа класс.
17.00 — В. П. Катаев. «Полкан воI». 4-гIа класс.
17.35 — Берашта. Фильм.
17.50 — Телевизионни фильм.
18.00 — «Хальха тIехьожамхой болх безе бах» (гIалгIай меттала).
18.15 — Хьалхалатта опыт — массанена! «Шура хилда тахкъяра». Документальни фильм.
18.25 — «Нохч-ГIалгIайче гIолла».
18.45 — Хоамаш, реклама.
18.50 — Киножурнал.
19.00 — «Дунен халкъашта юккъера обозрени» (нохчий меттала).
19.15 — «Зачатло» (гIалгIай меттала).
19.45 — Хоккейх йола СССР чемпионат. ЦСКА — «Автомобилист» (Свердловск). 2-гIа, 3-гIа периодаш. Перерыве — «Бийса дахьаьла хийла шун, бераш!» яха передача.
21.00 — Концерт.
21.40 — «Шу чаьх в даьхьеньа». Телевизионни художественни фильм.

19 МАРТ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Iуйранара гимнастика.
9.05 — Мультипликационни фильмай программа.
9.30 — «Сережа» яха художественни фильм.
10.45 — «Кинолюбителий клуб». Иистеньача — кердадараш.
14.30 — Кердадараш.
14.50 — «Пятилетка хьалха латтараш». Документальни фильмай программа.
15.40 — Хьехархочоа — музыка урок.
16.45 — «Шахматни школа».
17.15 — «Шоаш дола моттиг хьалоезийта, журналчий!».
17.45 — «Горизонт». А. С. Пушкина музей-квартира.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Юрт: гIулакхаши проблемаши».
19.30 — ДIалокх гитариста А. Фрауче.
19.50 — «Антарктически повесть» яхача телевизионни художественни фильма премьера. 1-ра сери.
21.00 — «Ха».
21.35 — Спортах дола кхаъаш.
22.00 — Футбол. «Нант» (Франци) — «Динамо» (Москва). Францера трансляци. Перерыве — «Тахан дунен тIа» яха информационни выпуск.

II ПРОГРАММА

8.00 — Передачай программа.
8.10 — «Шовна, дай-нана!».
8.40; 9.40 — Истори. 4-гIа класс.
9.10 — Школен хоалаш. 5-гIа передача.
10.10; 14.40 — Немецки мотт.
10.40; 11.40 — Истори. 9-гIа класс.
11.10 — Поэзи. С. Нерис.
12.10 — Студенташта — заочникашта. Инженерни графика. 1-гIа курс.
13.20 — Политически экономи.
14.10 — Деша отта кийчлучарна. Физика.
15.10 — «Мещане» яха М. Горьке драматурги.
16.00 — Эараш — хьехархочоа. Юкъара биологи. 10-гIа класс.
16.30 — В. Г. Короленко произведенеш. 5-гIа класс.
17.05 — Спортивни программа.
18.35 — Iадама доттагIий телевизионни клуб.
19.05 — «Нохч-ГIалгIайче гIолла».
19.25 — «Барт болча дезале» (гIалгIай меттала).
19.45 — «Тамашийна хьо бус».
20.00 — «Бийса дахьаьла хийла шун, бераш!».
20.15 — «Тха обозрени». ДIакхоьт вар — политически обозреватель Ю. А. Летунов.
21.00 — Л. Бетховен. Концерт.
21.40 — «Цlера хьал верстал». Художественни фильм.

РАДИО

18 МАРТ

6.40 — «Юртара вахар» (эрсий меттала).
7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.00 — «Сердало» газета обзор.
7.25 — Ашараш (гIалгIай меттала).
7.30 — АргIанарча политденга (эрсий меттала).
8.25 — Хоамаш.
8.30 — «Торонан лелаш». «Октябрьнефта» ИГДУ-ра передача (нохчий меттала).
9.15 — «В. И. Ленин — дуьненна эггара хьалхара социалистически пачхьалкхе вIашагIъяллар». Беседа (гIалгIай меттала).
9.30 — «Къона заманхо» (гIалгIай меттала).
16.00 — Передачай программех хоттамаш (эрсий меттала).
16.01 — «Ленина гIуллакх мутIахьа да вай». Радиокомпозици (нохчий меттала).
16.15 — «Назрановски трикотажни фабрика хьалха латтача балхошта!». Концерт (гIалгIай меттала).
18.00 — Керла хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).
18.30 — Хоамаш (эрсий меттала).

19 МАРТ

7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.20 — «Ленинан некъ» газета обзор.
7.25 — Ашараш (нохчий меттала).
7.30 — Хоамаш.
8.25 — Ерригсоюзни Ленински Коммунистически субботника накъаволлахаш. «Традицешта мутIахьа долаш». Исторически Iилмай кандидата Н. Ф. Александрова беседа (эрсий меттала).
8.40 — Лирически илланаш (нохчий меттала).
9.10 — Дунен халкъашта юккъера обозрени (гIалгIай меттала).
9.30 — «Барт болча дезале» яха радиовыпуск (эрсий меттала).
9.50 — Ашараш.
16.00 — Передачай программех хоттамаш (эрсий меттала).
16.01 — Концерт.
16.30 — КПСС ЦК ноябрьски (1979 шера) Пленуми решенеш — вахаре! Керттера лостам (гIалгIай меттала).
16.43 — «Ленински субботника — тха хьинаре къахьегамIа». Корреспонденци (нохчий меттала).
18.00 — Керла хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).
18.30 — Хоамаш (эрсий меттала).

Спорта хоамаш

ШИИ ЛОIАМАГIА КIАЛТОХАРГАХ ЛАТАР

Город Лиденке чакхъьлар «Урожай» яхача общества Центральни Совета хьалхара моттиг яьккхара кагирхошта юкъе ший лоIамагIа кIалтохаргах латара яхь. Нохч-ГIалгIайчера цига дакъа лоацаш вар 10 саг. Массехк вай спортсмено дика толамаш дьехар. Иштта, 44 килограмм дозал долча спортсменашта юкъе А. Асхабова чемпиона цIи яьккхар. 38 килограмм дозал долаш болчарна юкъе яхье ваьннача Х. Уцаева шоллагIа приз яьккхар. ХIаьта 53 килограмм дозал даращца къовсаенчиа М. Муртазалиев кхоалагIча моттиге дIанийсвелар.

Укх кхоаккхе а СССР хьалхара моттиг яьккхара юртарча спортсменашта юкъе хургйолча яхьашка кийчлуш Лиденце оборашка ба хIанз.

ЯХЬЕ БАЬННАБ БАСКЕТБОЛИСТАШ

«Урожай» яхача общества чакхъьхий республикански спартакиадa зачетах лаьрхIа йола мIаIача нахьи кхалнахан юкъе баскетболах ловзара зональни яхьаш. Командаш шин группала екъаенна чакхъьялар уж яхьаш город Назранеи станица Серноводскеи. Назрано ловзаш 16 командa яр, Серноводске 12. Кхалнаьха юкъерча яхье Назрано ловзаш хиннача группе хьалхара моттиг пауркашкаша яьккхар. МаIача нахьа командашта юкъе хьалхара приз урусмартанойцашта кхаьчар шоллагIа яр — Назрана командага.

А. БЕК.

ХЬЕХАРХО

Ермоловски юкъерча школе наьна мотт хьехош я хьехархо Умхаева Нюра Дакаевна. Ший предмет езаш а цунца берий безам дIачIоагIбеш а хьайоагIа из. Дешархой дика дIакхетаргболаш, цар наьна метта урокацара безам айлургболаш чакхйоакх цо хIара урок. Программо дIадехачох кхоачам баь ца Iеш, ца кхеташ волча дешархочунца урокаш чакхьяьначул тIехьагIа вIашагIьетталуш цар даьшца-коалошца къамаьлаш деш, во дешаш вола дешархо ца хилийта гIерташ хьинаре къахьег цо. Цудухьа а из Ермоловски юкъерча школа коллективана езаш а лоархIаш а.

Деша агIача хана безабелар Нюрана хьехархочун болх. Цудухьа школа йистеяьккха йоаллаше эттар Грозненски педучилище деша. ТIехдика дешаш из чакх а яьккха ший юрта, Ермоловье, юхаера из. Ухказа из хьожайир юкъерча школе.

— Деша агIача хана атта хийтта болх сона хийттача бесса атта бацар, — йоах Нюрас, — цудухьа бокхагIа болча новкъостшкара юкъхьанза сона новкъостал ийшар. Цу гIулакха сона гIо дир хьехархоша Е. П. Сатина, З. Д. Жукова, Р. В. Больбуха, кхычар. ЦIаккха сона дицлургдоацц гIо-новкъостал. Хьехархочун балха нийслуш, сона ца довзаш хиннача дукхача хIамашта са бIарграш хьадейлар цар дIахьетайир цунах.

Хьинаре къахьег Нюрас шоай школерча а юртарча а общественни балха. Ше агитатор хилара тарра тайп-тайпарча темаех лаьца беседаш ю цо дешархошта, юртахошта. ТIахьех уж общественни балха дакъа лаца, къахьегама а дешара а толамашца хьамсара баьчча В. И. Ленин ваь 110 шу дизарга накъа бада. Из я школа местни комитета член, дика кхоачашду цо из ший декхар а. Цо хьех 4 — 5 — 6 классерча дешархошта. 6-ча класса классни кулгалхо а я Умхаева Нюра.

Бераш Iоьвду Нюрас хьарпахьа ца хила, новкъостий лоархIаш, уж белаш эхьзадел долаш хила. Ший балхa дикагIа болча дешархой активагIа кег-гIортоаега из Умхаевас. Цу активах юкъейоагIа йиълагIча классера Кирпикаева Эльза, пхелагIча классера Барахкаев Ломiаьаь, алхлагIча классера Сатуева Лариса, кхьбараш.

Новкъостага санна шоаш ца кхетар хоатт кунга дешархоша, хьалех новкъостал, ю шоашта хьамсара йолча уйлай гIулакхий теш. Цудухьа еза из дешархошта, баркал оал берий дайша, ноаноша, лоархI хьехархоша-новкъосташа. Цун дола тешал да соахка цунна саьна Нохч-ГIалгIай АССР просвещене министерствах просвещенен, лакхерча школен, Iилма учреждененийи профсоюза обкомен Сийлен грамота. Уж тайпа совгIаташ тIехь тIайоагIача хана кхы а дукхагIа хургда къоалча хьехархочун.

Я. ЦУЕВ.

Хаоттам

Тахан республике гIолаеш Грозне хувцалуш морхаш а йолаш, йоалаш а йоацаш. малхбоалехьара секунде 0—5 метр чIоагIа мух а хьенкаш хилен фегара температура республике 0—5, Грозне 2—4 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Кховна морхаш а йолаш, лоа а делкаш, цхьайолча моттигашка дохи а доаллаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьенкаш хилен фегара температура бийсана —5 —10, дийнахьа —4 +1 градус йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 9-24-08; редактора заместитела — 9-24-03; бехктокхама секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностей транспортен — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; письмой — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора 9-24-08; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарей, ереи, шоаттеи деношка

СФ02140. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1447.